ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЕЙСКАЯ ПРАВДА

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КЪРЫ

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЬАНДЭРЭ КЪЫДОКІ

№133 (21.291)● 2008 гъэм бадзэуэгъуэм (июлым) и 10, махуэку ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокІ ●И уасэр соми 3-щ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

Къалэныщхуэхэм дапэлъэщи папщІэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым Зыщыхуигъазэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Президент Къанокъуэ Арсен Башир и къуэм къипсэльар

Сурэтыр **МАМИЙ Руслан** *триХащ.*

Парламентым и депутатхэу пщІэ зыхуэтщІхэ!

Си хэкуэгъу лъапІэхэ!

Дэ псоми иджыри ди нэгу щэтщ ди къэралым и гъащІэм къыщыхъуа, мыхьэнэ ин дыдэ зиІэ жылагъуэ-политикэ Іуэхуэгъэ. 2007 гъэр екІуэкІащ гуфІэгъуэшхуэр - Къэбэрдей-Балъкъэрыр езым фІэфІу Урысей Федерацэм и Президентыщ Дмитрий Анатолий и къуэм и къулыкъум щыпэрыхьэмэ иужькІи зытетыну программэм екъэлІауэ жиІаэр. Абыхэм щыубзыхуащ 2020 гъэр къэхъуну къэралым зэрызыужыкІым и унэтІыныгъэхэр, къэкІуэну ильэс гъунэгъуэхэм зэфІахыну кьалэнышхуэхэр. Ахэр зэрыгъэфІагъэкІым ельытауэ щытыкІуэ экономикэм нэхьри зыужыкІыну, ар адрейхэм нэхъ япеуэф хъунэр, щыхуэхэм я сэбэн зыхъэлъхъэм тещІыхьа социальнэ политикэ лъэщым уэхэІуныгъэхэр, къэкІуэну ильэс гъунэгъуэхэм зэфІахыну кьалэнышхуэхэр. Ахэр зэрыгъэфІагъэкІым ельытауэ щытыкІуэ экономикэм нэхьри зыужыкІыну, ар адрейхэм нэхь япеуэф хъунэр, щыхуэхэм я сэбэн зыхъэлъхъэм тещІыхьа социальнэ политикэ лъэщым уэхэІуныгъэхэр, къэкІуэну ильэс гъунэгъуэхэм зэфІахыну кьалэнышхуэхэр. А псоми, иІэмкІэжьым, Урысейр лъэ быдэкІэ хагъэувэн хуейщ дуней псом щыпашэ къэрал хъуэ.

Урысей Федерацэм и Президентым иубзыхуахэр Къэбэрдей-Балъкъэрым щыуВын хуейщ властым и къудамэ псоми ялэжьхэр зэштащІыхь гъуаэзу. 2020 гъэр къэсыху Урысей зэрызыужынум и стратегиер къэтлъытэу дэ зэдгъэкІун хуейщ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм зэрызыужынымкІэ зэхэтлъха ди пІалъэ кІыхь стратегиери.

Абы екъэлІауэ кьыптэщыт кьалэнэхэм сытетхэлъхьыкІи пэкІэ хуит сыфщІ нэгъабэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым Зэрызыхуэзгъэзам щыубзыхуа Іуэху нэхъыщхьэхэр зэфІэгъэкІа зэрыкъуэм кІэщу сыкъыгъеувыІэну.

Къызэолитэ Правительствэм, Парламентым, жылагъуэ Іуэхущапэ къудамэхэм, бизнес-жылагъуэм зэщІэгъэуІуауэ ялэжьахэм я фІыгъэкІэ дэ унэтІыныгъэ зыбжанэкІэ ягъэкІэ дыкІуэтауэ. ЗэпІэзэрыту, ауэ зэпымыуу щыхуэхэм я псэуКІэр ІоофІакІэ. Езыхэм я зэфІэкІхэр къызэкъуахьи икІи кьыптпэщІ къэрал кьалэнхэр ГъэзэщІным хэтын папщІэ щыхуэхэм Іэмал инхэр яІэ мэхьу.

Блэкіа ильэсым зэхэтгъхьащ пІалъэ кІыхьым, курытым, кІэщІым тещІыхьауэ ди республикэм зэрызыужыкІыну щыкІэр зыубзыхуу программэ, стратегиЕ тхьылъ псорИ. Абыхэм дэ Іэмал кьыдат дэ ди дежкІэ нэхъыщхьэу икІи нэхъ мыхьэнэшхуэ зиІэ унэтІынныгъэхэмкІэ зыужыныгъэхэмкІэ теухуауэ Урысейм щагубзыхуэхэм дыхьэхьэну.

Мыхьэнэшхуэ зиІэ льэпкъ проектхэр гъэзэщІэнымкІэ ефІэкІуаш, абыхэм кьыззэщІаубыдэ Іэнатіэкэм нэхъ екъулІэныгъэшхуэхэр ильэс 450-рэ зэрырикъур - зэрагъэлъапІэр и дамыгъэу. Къэрал Думэм и етхуанэ зэхуэсыгъэр, Урысей Федерацэм и Президентыщ Іэр хэхьыным теухуауэ екІуэкІа Іэ Іэтым кьрикІуахэм, парламент-нарт нэхъыбапІэ Іуэху зехьэкІэм дыззэрыхуэкІуам япкъ иткІэ, Урысейм ипэжыпІэкІэ политикэ теплъэщІэ игъуэтащ икІи аращ кьыптпэщыт ильэсхэм кьэралыр зэрызэрыхьэну Іэмалхэр зыубзыхунур. Икіи, псом хэумыдэу мыхьэнэшхуэ зиІэращи, абы хэм кьагъэльэгъуащ властыр зэрызэІэпах щыкІэмрэ кьыхахэ политикэ гъуэгум зэрыпащэмрэ.

Абы и щыхьэт белджылыщ Урысей Федерацэм и Президентыщ Медведев Дмитрий Анатолий и къуэм и кІулІыкъум щыпэрыхьэмэ иужькІи зытетыну программэм екъэлІауэ жиІаэр. Абыхэм щыубзыхуащ 2020 гъэр къэсыху къэралым зэрызыужыкІым и унэтІыныгъэхэр, къэкІуэну ильэс гъунэгъуэхэм зэфІахыну кьалэнышхуэхэр. Ахэр зэрыгъэфІагъэкІым ельытауэ щытыкІуэ экономикэм нэхьри зыужыкІыну, ар адрейхэм нэхь япеуэф хъунэр, щыхуэхэм я сэбэн зыхъэлъхъэм тещІыхьа социальнэ политикэ лъэщым уэхэІуныгъэхэр, къэкІуэну ильэс гъунэгъуэхэм зэфІахыну кьалэнышхуэхэр. А псоми, иІэмкІэжьым, Урысейр лъэ быдэкІэ хагъэувэн хуейщ дуней псом щыпашэ къэрал хъуэ.

Урысей Федерацэм и Президентым иубзыхуахэр Къэбэрдей-Балъкъэрым щыуВын хуейщ властым и къудамэ псоми ялэжьхэр зэштащІыхь гъуаэзу. 2020 гъэр къэсыху Урысей зэрызыужынум и стратегиер къэтлъытэу дэ зэдгъэкІун хуейщ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм зэрызыужынымкІэ зэхэтлъха дИпІалъэ кІыхь стратегиери.

Абы екъэлІауэ кьыптпэщыт кьалэнэхэм сытетхэлъхьыкІи пэкІэ хуит сыфщІ нэгъабэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым Зэрызыхуэзгъэзам щыубзыхуа Іуэху нэхъыщхьэхэр зэфІэгъэкІа зэрыкъуэм кІэщу сыкъыгъеувыІэну.

Къызолитэ Правительствэм, Парламентым, жылагъуэ Іуэхущапэ къудамэхэм, бизнес-жылагъуэм зэщІэгъэуІуауэ ялэжьахэм я фІыгъэкІэ дэ унэтІыныгъэ зыбжанэкІэ ягъэкІэ дыкІуэтауэ. ЗэпІэзэрыту, ауэ зэпымыуу щыхуэхэм я псэуКІэр ІоофІакІэ. Езыхэм я зэфІэкІхэр къызэкъуахьи икІи кьыптпэщІ къэрал кьалэнхэр ГъэзэщІным хэтын папщІэ щыхуэхэм Іэмал инхэр яІэ мэхьу.

Блэкіа ильэсым зэхэтгъхьащ пІалъэ кІыхьым, курытым, кІэщІым тещІыхьауэ ди республикэм зэрызыужынум щыкІэр зыубзыхуу программэ, стратегиЕ тхьылъ псорИ. Абыхэм дэ Іэмал кьыдат дэ ди дежкІэ нэхъыщхьэу икІи нэхъ мыхьэнэшхуэ зиІэ унэтІыныгъэхэмкІэ зыужыныгъэхэмкІэ теухуауэ Урысейм щагубзыхуэхэм дыхьэхьэну.

Мыхьэнэшхуэ зиІэ льэпкъ проектхэр гъэзэщІэнымкІэ зыужыныгъэм хуищІ хэльхьэныгъэр куэдми, налогым щІагъуэжа ахъшэшхуэ зыт абы и кІуэдамэхэм кьаплъыкІ мащІэш икІи промышленностым кьитыр щыналъэм продукцэу кьыщалэ жьым и процент 16-м щигъуэркъым.

Абы кьыхэкІыу фейдэ зыпыль промышленнэ политикэр пкъыгъэкІыныр, Іэнатіэмрэ нэхъ зыпэлъэщыныр гъэбелджылыныр республикэм и социально-экономикэ зыужыныгъэм мыхьэнэ ин дыдэ зиІэ и унэтІыныгъэхэу, кьоНэж. ШІэныгъэр зи лъабжьэ, щІэуэ кьежьар кьыщагъэсэбэп производствэр фІагъ зиІэ, адрейхэм япеуэфыну хьэпшып кьыщІэзыгъэкІэжьм икІи лэжьыгъэм хьерыщхуэ кьезыгъэтхэм хуэгъэкІуэныр щІэгъэпсынщІэн хуейщ.

Республикэм и промышленнэ комплексым зэрызыужыжьыну унэтІыныгъэ нэхъыщхьэхэр 2008 - 2010 гъэхэм тещІыхьа концепцэ щхьэхуэм щыубзыхуащ. Ар щагъэзащІэ ятэ лъэхъэнэм, нэгъэущу жьІэмэ, мы гъэм, щыІэ производствэщІэхэр егъэфІэкІуэжыным, щІэхэр ухуэным теуХуа Іуэху 17 зэфІахым я гугъэщ. Псом ятэу аэр, зэхьэлІауэ щытынуР республикэм и радио-электрон промышленнОстым и ІуэхущапІэхэр. Правительствэм, Промышленностымкі, Гъэсыныгъэхэмкі, Псэупі-коммунальнэ хозяйствэмкІэ министерствэм кьанэ щымыІэу кьагъэсэбэп ныи хуейщ радио-электронэ комплексым и Іуэхущапі Іэхэр финанс и льэныкъуэкІэ къэгъэщІэрэщІэжьнымкІэ лэжьыпхъэхэм я Іуэхуиі Урысей Федерацэм и Правительствэм кьищта унафэхэр.

Зи гугъу тщІа концепцэм ипкъ иткІэ, мы гъэм апхуэдэу я мурадщ керамикэм кьыхэщыкІа чырбышэр кхъуэщынрэ щащІыну завод, нАлкьутналмэсхэм кьыхэщыкІахэр щагъэхъэзырыну, унэтІыщІэ щащІыну, щыгъуэ вакъэ-хэмрэ щадыну Іуэхущапі Іэхэр лажьэу ящІыпІыщыну. Зи гугъу тщІы проектхэр сом мелуан 577-рэ я уасэщ.

Нобэрэ хьуну кьыщІэкІынухэм иопсальэ Іырныбауэ бгы-обогатительнэ комбинатыр лажьэу утІыпІщыным, Налшык и гъунэм иджырей промышленнэ Іуэхущапі Іэ кьыщыІэзгъэпэщыным теухуауэ.

Кіыщу жьпІэмэ, Республикэм пІалъэ кІыхьым тещІыхьауэ и экономикэ сэбэн зыхэлъхэм кьагъэувэ промышленнэ политикэ жьыджэр ирагъэкІуэжІын хуейуэ икІи Правительствэм, Іэнатіэмкі и министерствэм я кьалэнІа кІуэтакьым, уеблэмэ чемпион джэгукІэ кьагъэльагъуэ хьэрхуэрэгъуэхэр я пІэ «ирагъэтІысхьэжащ» икІи 3:4-уэ, я дэж нэгъабэ кьызэрыщыІеткІуаэу щыта бжьгъэ дыдэмкІэ, Санкт-Петербург щыІэу иджы ятекІуэжащ.

ХЬэЖЫКІЪАРЭ Алий.

(Кіэуэкр 2-нэ нап. ittщ).

Къэнжал зауэм къыщахьа Текіуэныгъэ иным и щІыхькІэ

Къэнжал зауэм адыгэхэм къыщахьа текіуэныгъэр ильэс 300 зэрырикъуи и саулыкъкІэ ялэжьыну зэрагъэуцуэ ресурлыкІэ Іуэхущхэхэм хуибыдэу **бадзэуэгъуэм и 11-м сыхьэти 9-рэ дакъикъэ 30-м** Къэрал концерт гъэлъэгъуапІэм сыхьэти 10-м щІидзэнущ «Къэнжал зауэмрэ XVIII лІэщІыгъуэм и япІэ зэхуэдитыныКъэбэрдей и политикэ хъудэмрэ» зыфІаща Урысейпсо щІэныгъэ конференцыр.

Ди «Спартакыр» «Зенитым» нэхърэ нэхъ лъэщщ!

Дыгъуасэ Санкт-Петербург щекІуэкІащ щІыпІэ «Зенитымрэ» ди «Спартак-Налшыкымрэ» я зэІущІэ. Абы кьрикІуам ди республикэм и командэм кьыдащІхэм гуфІэгъэщхуэ кьаритащ - бжьыгъэ 3:4-уэ ар текІуащ кьэралым и командэ нэхъ лъэщ дыдэ «Зенитым»! Ди топиплІэр гъуэм дагъэкІащ Анюков (езым я гъуэм), Калимуллин, Джудович, Амисулашвили сымэ.

ЗэІущІэр и пэм кьыщыщІэдзауэ и кІэм нэсыху гъэщІэгъуэну икІи удэзыхьэхыу екІуэкІащ. Урысей Федерацэм и чемпион, УЕФА-м и Кубокыр зыІэщІэлъ «Зенитым» Налшык и командэм хэт щІалэхэр зыкІи кьапилІуэтакьым, уеблэмэ чемпион джэгукІэ кьагъэльагъуэ хьэрхуэрэгъуэхэр я пІэ «ирагъэтІысхьэжащ» икІи 3:4-уэ, я пщэ дэлъ жьэуапльныгъэр зыхуэдэр зыхащІэу я Іуэхум бгъэдыхьэну.

ХЬэщЫКЪУЕЙ Олег.

● Футбол-Премьер-лигэ

● Гу зылъытапхъэ

Гъуаздж Билан Димэ и хэкуэгъуэхэм йохъуэхъу

Ди республикэм и дамыгъэ нэхъыщхьэ Іуащхьэмахуэ «Урысейм и теплыдики 7» зэпеуэм щыгъэкІуа хэм зэрахэхуам папщІэ бадзэуэгъуэм и 14-м Налшык щекІуэкІынущ концертыщхуэ. А Іуэху дахэм щхьэкІэ и хэкуэгъуэхэм екъуэхъуну къэкІуэжынущ КъБР-м щІыхь зиІэ и артист Билан Дими.

Димэ иджыри зы щхьэусыгъуэ иІэщ и хэкум къэкІуэжынымкІэ. Фызэрыщыгъуаэщи, «Евровидение-2008» зэхьэзэхуэм зэрыщытекІуам папщІэ «КъБР-м и цІыхубэ артист» цІэ льапІэр хуагъэфэщащ фІащам, 2006 гъэм и бадзэуэгъуэм УФ-м и Президентым и Администрацэм и конференц-залыщхуэм щекІуэкІа зэІущІэм Билан щІалэр ущІэ пыІэрэ щыгъуэ ятуныкум кьыщІихьам, абы зэуэ псоми гу кьыплъатэ. Іэ Іэ ащІ щІратым, абы фІыщІэ яхуищІащ Евровидением щыкІуам кьыдэщІахэм, псом хуэмыдэу псалъэ гуапэ яхуэжІащ Къэбэрдей-Балъкъэрым, Къэрэшей-Шэрджэсым я щІыхькІэ.

НАлшык кьалэ Зэгуры-Іуэныгъэм и утым щекІуэкІыну концертым уэрэдэжьлаКІуэ щІэрыІуэм и гъуэгу кьихьэнущ щыІэ эстрадэм и уэрэджьлаКІуэхэрэ, кьэфакІуэхэрэ.

ХЬэПЭ Маринэ.

Нарткъалэ ягъэдахэ

фІэкІуэным жьыдэру хэтщ районым и хьэрычэтыщІэхэр. Абыхэм я кІаурыКІ кьат куэду зэтет уиэ зыбжанэм я бжэЖупхэр зэтес ящІри асфальт тральхьащ. Иджыпсту район администрацэмрэ Аруан куейм щыІэ Іуэхущапі э щхьэхуэхэмрэ зэгъэсу зэуэ утыку кьихьэнущ щыпІэ эстрадэм и уэрэджьлаКІуэхэрэ, кьэфакІуэхэрэ.

ЛЬОСТЭН Муэ.

● Аруан куей

Псынэпс цІыкІу

Къэжэр Ланэ и ныбжьыр зэрыхъуар ильэс пщыкІух къудейщ. Ауэ усакІуэ зэчий зэрыбгъэдэлъыр къыдигъэлъагъуэжІащ «Эльбрус» тхылъ тедзапІэм урысибзэкІэ кьыщыдэкІащ абы и япэрей усэ тхылъыр, «За стенной дождя» зыфІищар.

СЫТ УСЭНЫМ зи гур кьыхуэуша хьыджэбз цІыкІум зи гугъу кьыстхуищІыр? ЩІалэгъуэ дахэм и пльыфэ хэлъ щхьэмэтэхэщ, дызыкъуэгъуеиІэ и щыфэлыифэ зэмылІэужьыгъуэхэм пэджэж и гурыгъуэ гурыщІэхэрщ, гугъапІэхьуэпсапІэ нэхъухэрщ.

ЩЫызджыкІ тхылъым и напэкІэуІэхэр, псынэпс кьабзэр зэрыпщІыпщІыр си нэгум щІэт кьысфІэщІу. Ланэ сегъэльагъу зи дамэхэр псыф мелийкІыр, блэ Іэджэу зэхэль пшэ фІыцІэжьхэр, пщІыхьапІэм кьыхьыха псыхъуэгуащэр, пшэ хужь гуфІэнэфІуэр...

НыбжьыщІэхэм ящыщ куэдыр литературэм пэІэщІэ щыхуэ, уеблэмэ еджэным, тэмэму тхэным дахэ-дахэу щыдимыхьэхьж мы зэманым ущымыгуфІыкІыу кьанэркъым урысыбзэр «зыгъэбзэрабзэ», усыгъэм я хабзэ тІкІийэм зи гупсысхэзр кьизыгъэтІэсэф, зи ныбжьыкІэ щІалэ дыдэ усакІуэ хъуэнэхуауэ щыпІлъагъукІэ. Къэжэр Ланэ ибзыщІыркым унэ хуабэм щІэсыныр зэрыфІэмыгъэщІэгъуэныр, борэнэхэм яІущІэну зэрыхьэзырыр, щыблэ, уафэгъуагъуэ, жьыбгъэ хуэдэхэм зыкІи зэращымышІыр. Араш щалэгъуэ макъамэ хъужри!

Ауэ гу зылъытапхъэщ мыри. УсакІуэр дахьэхыр-кьым «кІэ кІэщ зыщыгъхэм», «зи нэбжьыщхэр Іуву зыщІалэхэм, «къупщхэ гуащэм зезыгъэщхьыну хущІэкъуэрэ, зи нэкІуэр операцэ езыгъэщІэм». Аркъудейми уегъэгугъэ Ланэ зэгуэрым ди льэпкъ хабзэ дахэхэм я уэчыл хьункІэ.

Идыкыри кьыхьэзгъэщІ зи гугъу тщІыр ильэс пщыкІух фІэкІа мыхьуа усакІуэм и ятеплъ тхылъыр!

КІуэ пэтми нэхъ уэру кьибыргъуКІ, Псынэпс цыкІу!

ШЭДЖЭМОКЪУЭ Мурадин.

● ТхылъыщІэ

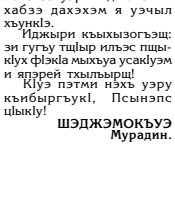

● Дыгъуасэ

Проектхэм хоплъэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Тхьэмадэ Къанокъуэ Арсен бадзэуэгъуэм и 9-м Правительствэм и унэм щригъэкІуэкІащ республикэм и Президентым дзе инвестицэхэмкІэ щыІэ советым и зэІущІэ.

АБЫ ЯПЭУ щедэІуащ Май муниципальнэ районым инвестицэ Іуэхуэхэр зэрыщаунэтІым теухуауэ куей администрацэм и Іэтащхьэ **Атаманенкэ Юрий** ищІа докладым.

ИужькІэ зэхьэхьэм щызэпкърахащ а районым щагъэзащІэну я мурад инвестицэ проекту 4. Ахэр кьыхалъхьащ «ЮЗМК», «Май ИПК», «Артим» ООО-хэм, «Союз С» ЗАО-м я унафэщІэу **Бжий Роберт**, **Никитин Виктор** сымэ.

Проектхэм щытепсэлъыхьым Къанокъуэ Арсен къигъэлъэгъуащ проектхэр и кІэм нэсу гъэзэщІыр зэрымыкъуар, «КъБР-м инвестицэхэмрэ зыужыныгъэхэмкІэ и Агентствэ» ОАО-м щІыгъуу нэхъ куууэ елэжьын зэрыхуейр.

Зэхьэхьэм щыжаІаэм теухуауэ унафэ кІащтащ.

Абы хэтащ КъБР-м и Парламентым и Іэтащхьэ **Бечелов Ильяс** , Правительствэм и Унафэщым и яІэ кьуэдзэ **Тхьэзэлтыжь Мурат**, министрхэмрэ банк лэжьакІуэхэмрэ.

АРУАН Алий.

Егупуу зыхуагъэхьэзыр

КъБР-м и Президент Къанокъуэ Арсен дыгъуасэ иригъэкІуэкІащ шахматымкІэ цІыхубзхэм я дунейпсо чемпионатым, щыщхьэлым и кІэм Налшык щызэхэтыным, зыхуэгъэхьэзырынымрэ ар егъэкІуэкІынымкІэ щыкІэзгъэпэщакІуэ комитетым и етІуанэ зэІущІэр.

НОБЭ ирихьэлІэу зэфІэгъэкІа хъуахэр зэпкърахьу зэхуэсым кьыщыпсэльащ КъБР-м Физкультурэмрэ спортымкІэ и къэрал комитетым и унафэщІ **АфІэунэ Аслъэнэр**республикэм Щэнхабзэмрэ зыхьаерагъащІэ Іэнатіэхэмкі и министр **Тут Заурэ**.

ИужькІэ, Президентым зэхэлъытакІуэурэ, Къэбэрдей-Балъкъэрым и Правительствэм и тхьэмадэм и кІуэдзэ, къызэгъэпэщакІуэ комитетым и унафэщІ **Дышэкі Мадинэрэ** Іэнатіэ щхьэхуэхэм я лІыкІуэхэмрэ кьаплъыщ иубзыхуэ Іуэхуэгъэ зэрыкъуар.

ЗэІущІэм хэтащ КъБР-м и Парламентым и Тхьэмадэ **Бечелов Ильяс** , Президентым и Администрацэм и Іэтащхьэ **Къэжэр Альберт** , УФ-м и Президентым и полномочнэ лІыкІуэу ЮФО-м щыІэ и Аппаратым Къэбэрдей-БалъкъэрымкІэ и федерал инспектор нэхъыщхьэ **Меркулов Александр**; Правительствэм и УнафэщІым и кьалэнхэр пІалъэкІэ зыгъэзащІэ Т **ХьэзэлтыжьМурат**, министрхэр, ирагъэблэгъа кьулыкъущІэхэр.

ХЬэЖЫКІЪАРЭ Алий.

И къулыкъум трахащ

Судыр хэпльащ Волгоград областым и ГУВД-м и унафэщІ Сукруг Михаил и Іуэхум.

Ар кьуанщэу кьыщІэкІащ, хьэгъэщагъэ зэрихьэурэ, и лэжьэгъуэм ахъшэ (сом мин 500) кьаззрыІэщІигъэкІамкІэ. Унафэщым тезыр тралъхьащ, и кулыкъуэри ирагъэбгъынащ, ильэсиІ щІальэкІэ хабзэхьэмэхэм ядэлжьэн хуэмеІуэу унафэ ящІри.

ЛЪэпкъ Іущыгъэ:

Бзаджэ кьэзылъху и гуэн льапэ щыщІетІэж.

● Алыдж-урым бэнэкІэ

ЗэрызэхагъэкІ зэхьэзэхуэ

Польшэм и кьалащхьэ Варшавэ иджыблагъэ щекІуэкІащ алыдж-урым бэнэкІэмкІэ «Пытлясинскиир» дунейпсо зэхьэзэхуэр. Ар Олимп Джугуэхэм кІуэнуэхэр кьызэрыхах зэІущІэу щыташ икІи къирихьэлІащ къэрал куэдым я бэнакІуэ пьэщхьэр. Урысей Федерацэм и командэм хагъэхьар я хьэльагъ ельытауэ зыхэт гупхэм ещанэ увыпІэр щызыІыгъ спортменхэращ.

УФ-м и бэнакІуэхэм зэхьэзэхуэм дыщэ медалу пІлы кьащхьащ, абыхэм яІущІу зыр зейр килограмм 60 зи хьэпІагъэхэм я деж щыбанэ Адыгейм и спортсмен Джаста Вячеславщ. Ещанэ увыпІэр зэпеуэм щиубыдащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и спортсмен, Іыгныуэдзэ Курамагомедов Заур. Ар щыбанэр килограмм 55-рэ зи хьэльагъэхэм я гупырщ.

Урысей Федерацэм алыджурым бэнэкІэмкІэ и командэ кьыхэхэм хэту Пекин щекІуэкІыну Олимп Джугуэхэм кІуэнуэхэм я іэр дыззрыІ тхьэмахуэм кьырибыдэу тренерхэм кьыжаІэнущ. Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщу абы хэхуэну Іэмал хъарэрэнэ зиІэр Хьущт Аслъэнбэч и закъуэщ.

Командэ кьыхэхам хэхуэнухэм я кандидату щыта найыщкдзэс Абдуллин Аслъэн Уфэ щыпсэу. Ар щыпсэу фэбжь щигъуэтри, и ныбжьэгъуэхэм я кьакІэрэхуащ.

ХЬэщЫКЪУЕЙ Олег.

● Гъуаздж

Билан Димэ и хэкуэгъуэхэм йохъуэхъу

Ди республикэм и дамыгъэ нэхъыщхьэ Іуащхьэмахуэ «Урысейм и теплыдикИ 7» зэпеуэм щыгъэкІуа хэм зэрахэхуам папщІэ бадзэуэгъуэм и 14-м Налшык щекІуэкІынущ концертыщхуэ. А Іуэху дахэм щхьэкІэ и хэкуэгъуэхэм екъуэхъуну къэкІуэжынущ КъБР-м щІыхь зиІэ и артист Билан Дими.

Димэ иджыри зы щхьэусыгъуэ иІэщ и хэкум къэкІуэжынымкІэ. Фызэрыщыгъуаэщи, «Евровидение-2008» зэхьэзэхуэм зэрыщытекІуам папщІэ «КъБР-м и цІыхубэ артист» цІэ льапІэр хуагъэфэщащ

● Аруан куей

Нарткъалэ ягъэдахэ

фІэкІуэным жьыдэру хэтщ районым и хьэрычэтыщІэхэр. Абыхэм я кІаурыКІ кьат куэду зэтет уиэ зыбжанэм я бжэЖупхэр зэтес ящІри асфальт тральхьащ. Иджыпсту район администрацэмрэ Аруан куейм щыІэ ІуэхущапІэ щхьэхуэхэмрэ зэгъэсу зэуэ утыку кьихьэнущ щыпІэ эстрадэм и уэрэджьлаКІуэхэрэ, кьэфакІуэхэрэ.

ЛЬОСТЭН Муэ.

Журналистхэм я пресс-конференцым

Хьыбар зэрыводгъэщІащи, Японием щызэІущІэри мыхьэнэщхуэ зиІэ Іуэхугъуэ зыкьомым щытепсэлъыхьащ нэхъ зызыужьауэ дунейм кьыщалъытэ кьаралі 8-м и Іэтащхьэхэр.

Абыхэм я зэхуэсым кьрикІуахэм теухуауэ дыгъуасэ зэхэтащ журналистхэм папщІэ кьызэрагъэпэща пресс-конференцыр. Абы кьыщыпсалъэри, УФ-м и Президент Медведев Дмитрий кьыжаІащ дяпэкІэ гулыитэ хэха зыхуэщІыпхъэхэм ящыщу кьэралыр унафэщІхэм кьызэралъытар «биотопливо второго поколения» жьыхуаІэр, мэкъумэш лІэужьыгъуэ псоми зэраняхуэмыльхыр, экономикэ и льэныкъуэкІэ фейдэшхуэ зыпылъыр. Ар нэхьыбэу кьэгъэсэбэпынымкІэ лэжьыпхъэхэр яубзыхуащ.

И къулыкъум трахащ

Судыр хэпльащ Волгоград областым и ГУВД-м и унафэщІ Сукруг Михаил и Іуэхум.

Ар кьуанщэу кьыщІэкІащ, хьэгъэщагъэ зэрихьэурэ, и лэжьэгъуэм ахъшэ (сом мин 500) кьаззрыІэщІигъэкІамкІэ. Унафэщым тезыр тралъхьащ, и кулыкъуэри ирагъэбгъынащ, ильэсиІ щІальэкІэ хабзэхьэмэхэм ядэлжьэн хуэмеІуэу унафэ ящІри.

Мордюковэ Нонэ и иужьрей гъуэгуанэ

Москва щыІэ Кунцевэ кьхъэм щыщІалъхьащ кино-актрисэ гъуэгуанэ, ди къралыщхуэм фІыуэ кьыщалъытауэ щыта Мордюковэ Нонэ.

Зи иужьрей гъуэгуанэм теува щІыхь хьэлэмэтым кІэлъыкІуэтащ ди нанхабэзмкІэ министр Авдеев Александр, актерхэу Михалков Никитэ, Миронов Евгений, Гармаш Валерий, нэгъуэщІхэри.

(ИТАР-ТАСС).

НОБЭ

♦1709 гъэм екІуэкІа Ищхьэрэ зауэжьым Петр Езанэр зи Іэтащхьэ урысыдзэм Полтавэ и деж хьэбзабэу щыІэтрикъутауэ щытащ Карл XII зи пашэ швед дзэшхэр.

♦ Илъэс 90-кІэ уэрІэбзыкІыжмэ, Советхэм я Урысейпсо съездым щыщащ ТащІ РСФСР-м и япэрей Конституцэр.

♦Ильэсиі 120-рэ мэхъу Смоленск дзэ къэрал музей-заповедникыр къызэрыззрагъэпэщІэ.

♦Бадзэуэгъуэм и 10-19-хэм Белоруссием щекІуэкІынущ гъуазджэмкІэ дунейпсо фестиваль, «Витебск дэс славянхэм я бзэзрыр» зи фІэщыгъэр.

♦Бадзэуэгъуэм и 10-15-хэм Москва щызэхэтыныщ опереттэм и артист ныбжьыщІэхэм я зэпеуэ.

♦Ильэс 90 мэхъу инджылыз тхакІуэ цІэрыІуэ **Олдридж Джеймс** къызэралъхуэр.

♦УэрэджьлаКІуэ тельыдж **Лемешев Сергей** къыщалъхуа махуэщ (1902 - 1977). Ар щылэжьат Театр Иным, СССР-м и Къэрал саугъэтыр къызыхуагъэфащат.

♦Юристхэм я дунейпсо махуэщхуэщ.

♦ Дыгъэр кьыщІэкІащ сыхьэти 5-рэ дакъикъэ 34-м, кьухьэкІыщІущ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 52-м.

♦ Махуэм и кІыхьагъщ сыхьэти 15-рэ дакъикъэ 18-рэ.

Ильинэр зыгъэхьэзыр ТхЬЭМОКЪУЭ Барэбийм.

Къалэныгъуэхэм дапелъэныгъэ

(Кlэлыкlуэр. Пэщlэдзэр 1- injи нап.)

Республикэм и экономикэм зиужьыныкlмкlэ нэхъ мыхьэнэщхуэ зиlэ зэнэтlыныгъэхэм, щэч зэмылъу, яшыдзыгъэ зыгъэсэхуп1э щыпlэхэр. Нэгъуэщlхэм дапеуэнымкlэ ди щlыуэпсым и беягъым кьыдит Iэмал ин дыдэхэр кьагъэсэбэнэ, мы Iэнатlэм экономикэр, ныбгъэпсэхуным епха Iуэхущапlэ зэмылlэужьыгъуэхэр кьаIэтыфынущ.

Щlэгъэпсынщlэн хуейщ Iуащхьмахуэр Чегетрэ зыкlапсэ гъуэгуэр щыныр Iуащхьмахуэ и ищхьэрэ нэпкыр кьэгъэIурыщlэныр, Кьэбэрдей-Балькъэрым бгы-лъжкъ туризмэмрэ спортымрэ зыужьыныкlмкlэ Iэмалыфlыгъэр кьагъэсэбэнэ, «туризмэмахуэ лъапэ» дуней зыгъэпсэхуп1э нэ хьхьфlэм хуэдэу зегъэ уэжьныкlм и Iуэхур и щlэгъэхуэгъэкьащхьэщ.

Правит елъствэр, Курор туризмэмкlэ министерствэр нэхъ щхьэтечу икlи сэбэп пылъу елэжьын хуейщ курорт Iуэхущапlэхэр кьэщlэрэщlэжьныкlи икlи абы зегъэужьыныкlи екьэлlа Iуэхуэхэм. Мыбдеж гулыитэ щхьэхуэ щыхуэщlыпхьэщ мылъкуэхэр зыщlащlыхьэр Iуащ щыныкlи, курортхэм инвестицэхэр кьыхалхьэныкlмкlэ Iэмалыфlхэр кьызэгъэпщыныкlи.

Икlэм-икlэжьым дэ зэман гъунэгъу дыдэм зэфlэгъэкlыжьын хуейщ курортымрэ туризмэмрэ и индустриеу фейдэщхуэ кьэзытыр икlи адрейхэм япеуэфыр кьиузэгъэпэщыныр, кьэралым и турист рынокым бжьыпэр щызыщlагъэсэн дахэ-увэныр.

Республикэм и экономикэм и зыужьныныгъэр, щыхуэхэм я псэукlэфlыр зэтеуухуэнымкlэ Iэмалыфlдыдэщ республикэм энергие ресурсхэмкlэ кьызэгъэпэщыныр, ахэр нэхъ фейдэ пылъу кьэгъэсэбэпныр.

Республикэм и гъэсныпхъэ-энергетикэ комплексым зэзыиужьыныр и унэтlыныгъэ нэхъыщхьэхэр кьыщыгъэлъагъуащ «2008 - 2012 гъэхэм Кьэбэрдей-Балькъэр Республикэм гъэсныпхъэ-энергетикэ комплексым зэрызыщlухьыну концепцэм».

Мы гъэм мыхьэнэ ин дыдэ зиlэ кьалэныр щыщщ Шlэрэзэн Ищхьэрэ ГЭС-х эр ужьныр зэфlэгъэкlыныр. Абы папщlэ Iуэхум кьыхеГъэлъхьэн икlи кьэдгъэлъурщlэн хуейщ капитальнэ хэлъхьэныгъэу сом меллард 1,5-рэ. Iупым и ешуанэ чэзур хьэзыр хьумэ, дэ электрокъарууэ зы илъэсым щыналъэм кьыщыдлэжьыр кВтч мелуан 650-м нэсыныр. Ар республикэм электроэнергиемрэ кьыщагъэсэбэпым и зэхуэдитщ.

Апхуэдэу щlэгъэпсынщlэн хуейщ гидроэлектростанцищыкlэхэр зухуэныр. Абы хуэдэ гъэзэ ящэ лъэбакьуэрэ ячэ кlэщ: Адыр-Су псым гидроэлектростанциу, Адыл-Су псым ГЭС зыбжанэ щытращыкьыныр щыпlэхэр кьыхахащ, мы зэманым ягъэхъэзэныр зиужьыныр, псэ уплъэкlыныр, ныбгъэпсэхуным ипатын хуейт тхьылъэр.

Гъэсныпхъэ-энергетикэ комплексым епха кьалэн нэхъ гугъуэхэм ящыщщ Iуэхутхьэбзэхэм, псом хуэмыдэу кьагъэсэбэпа газым, пэкlуэр зэрамытыр. Ар кьыхокlа гъэсныпхъэр кьэзыгъэсэбэнхэм ужьуэ ящыщщ. Абы хуэдэ Iуэхуэ ящ лъэбакьуэрэ ячэ кlэщ: Адыр-Су псым гидроэлектростанц, Адыл-Су псым ГЭС зыбжанэ щытращыкьыныр щыпlэхэр кьыхахащ, мы зэманым ягъэхъэзэныр зиужьыныр, псэ уплъэкlыныр, ныбгъэпсэхуным ипатын хуейт тхьылъэр.

Хуэдэ-энергетикэ комплексымрэ бюджет Iэнатlэмрэ я Iуэхущапlэхэм кьатехуэу ахьшэр тыныр кьызэгъэпэщынымк и гугъу пщlымэ, мыбы и лъэныкьуэкlэ жэуап зыхьыр мунципалитет районхэм, кьалэ округхэм, кьуажэ, кьалэ жылагъуэхэм я администрацхэр, Iэнатlэ министерствэщ.

Республикэм и социально-экономикэ зыужьныныгъэм и унэтlыныгъэ нэхъ мыхьэнэщхуэ зиlэхэм ящыщщ агропромышленнэ комплексыр. Ильэс пlынэрэ у дыдэхэм агропромышленнэ производствэр зэпымыууэ зэзыужь Iэнатlэ хъуи хуейщ. Иджыпрей производствощlэхэр кьагъэсэбэнтэ, ях уажэрэхэ я псэукlэхэр ирагъэфlакlуэр, кьыжьхьэнэщхуэ зиlэ зэхъуэжьныгъэфlхэр хальхьэн хуейщ. Кьанэ щымыIэу кьагъэсэбэпын хуейщ абы папщlэ дриlэ кьыдгъэпсэри.

Ятп игъащхьпхъэ Iэнатlэхэм ящыщщ Iэщ гъэхъуным зегъэужьныр. Ильэс гуэныгъэхэм дэ дыхуэмыдэн хуейщ пlыгъэ гъэшхэмкlэ зыужьыщ щымыIэу есы республикэм зыкьыз1эргъэнщlыжьынымк.

Мы гъэм щlедзэ мэкьумэщ хозяйствэм, мэкьумэщшхэм, Iащхьмэ продукцэм, сыт, ерыскьыпхъэм я ерыскьыпхъэм я ерыскьыпхъэм я ерыскьыпхъэм я 2008 - 2012 гъэ хэм зегъэужьыныным тещыхьэ Кьэралэ федерал программэр гъэззщlэным. Пlэкъабlэкlэ ар щыгъуэ «АПК-м зегъэужьыныкlмкlэ мыхьэнэщхуэ зиlэ пlэлъэныр проектым и етlуанэ Iыхьэу икlи нэхъыбэ кьызэщlэзыбудыдзэу. Абы ешхь программэ ди республикэмрэ кьызыщlэнущ: а программэм кьыщыгъэльэгъуа Iуэхухэр гъэззщlэным екьэлlа лъэныгъэм зегъэубгъун, аэзр зэфlэгъэкlын, абы ящыкlэ ящыгъ щыгъуэ Iуэхуэ пlэкъыгъэкlын, абы ящыкlэ ящыгъ щыгъуэ Iуэхуэ пlэкъыгъэкlын, гущыlымэ цементымрэ хэмыту.

Кьалэхуэм Iэнатlэм Iэкъыгъэшхуэ щедгъэкlуэкlыжьын хуейщ. Урысей Федерацэм и Кьалэхуэхэ кодексым хабзэ ткlийхэр щегъэувэ кьалэхуэхэ Iэнатlэм. Абыхэм ящыщ щыщ республикэмрэ муниципальнэ кьыз1эгъэщынныгъэхэмрэ я щlыналъэ планхэр зэрызэтраухуэх тхьылъэр яIэн зэрыхуейр. А кьалэныр зэфlагъэщlынымк. ахьшэщхуэ текlуэдэнущ, абы кьыхэзыIуи республикэм и Правительствэм учреждэ кьыщтаг езыхэм я зэфlэкlым кьытlасэу кьалэхуэхуэ документацэхэр щагъэхъэзырklэ щlыпlэ самоуправленэм и органэм ахьшэкlэ ядэlэпыкъуным ятеухуауэ. Хуаутlыпщ финансхэр зэгъэзэхуэу кьейдэ пылъу кьагъэсэбэпынымрэ кьагъэхъэзэныщ хуейщ.

Хуэныгъэмрэ архитектурэмкlэ министерствэм мыхьэнэщхуэ зиlэ кьалэнщ къэрал хуэныгъэ кlэлыпlынымкlэ, проект документацэхэм я экспертизэмкlэ, щlыпlэ самоуправленэм и органэм кьалэхуэхуэ лэжьыгъэмкlэ хабзэр зэрагъэзащlэм кьэралым и щlэнlэ кlэлыпlынымкlэ хуэгъэзащlэ хуейщ.

Мыхьэнэщхуэ зиlэ кьалэнщ архитектурэ-хуэныгъэ Iэнатlэм екьэлlа проектхэр щащlкlэ абыхэм кьалэхэмрэ, псом хуэмыдэу республикэм и кьалащхьэм, кьуажэхэмрэ я теплъэр зэрахьэжьынымкlэ и нэхъащlэ кьалэным хэтъэхъуныщ.

Кlэщlу жыпlэмэ, проект сметэ документацэхэм я фlагъыр кьэлэтынымк, ресурсхэр зэрагъэхъуэ технологиещlэхэмрэ гъуэжьыгъэм ирахьэлlэ иджыкlэрей пкъыгъэхэмрэ кьагъэсэбэпынымк, хуэныгъэм текlуэдэ мылькур гъэмэщlэныр увын хуейщ Iэнатlэм мылькуэхэмрэ льщащlхэмрэ фейдэ пылъу кьызэрыщlагъэсэбэпым я лъабжьэу. Икlи мис абыхэм елыытауэ дэ Жуныгъэмрэ арфит ектуэм кьэгъэзэнымк. Ар «Урысейм и ипщэ лъэныкьуэ» федерал программэм щыщ Iыхьэу ягъэзащlэкlэрэ 2008 гъэм пащэнщ псы зэрырат, псырэ хуабэрэ зэрыкьэбграпщ Iэмэпсымэкэр егъэфlэкlуэным. Тырныауэ кьалэр хуабэкlэ кьызэрызэрагъэпэщщ щыкlэм эхъуэжьныгъэхэр хальхьэнущ. Абы щыкъэхуэу хуабэ кьэзыгъэ Iэмэпсымэ 8 щагъэувыну я мурадщ.

Экономикэ зэхущытыкlэ-гъэ реформэ щыным и Iэнатlэм кьалэн нэхъыщхьэу кьыщонэж псэупlэ фонд зэгъэзэнхэр, компаниехэм я унафащlэхэр, подр яд псэупlэ коммунальнэ организацэхэм ягъэзащlэ кьалэнхэр зэрызэхуагъэувыр и лъабжьэу Iуэхуэ зэпеуэ щыщlыкlэ кьызэгъэпэщыныр.

Тlэкlу дыкьыкlэрэхуами, дэ тлъэкlащ абы и лъэныкьуэкlэ интэкlэ дыкlуэт эну, псэупlэ кьызэхэм, узыщlапсэу мыхьэ-кьэ япыщlа Iуэхуэхэр зэфlэдгъэкlыным хуаунэт федерал мылькуэхэр республикэм кьыз1эрыхьэн папщlэ кьытхуэхэр щагъэхъэзэщlэ Iэнатlэм зиужьыныр. Мы зэманым уэхуэныгъэ индустрием и лъщагъэхэр кьызэрагъэсэбэпыр ику ягъуэ процент 60-кlэщ. Дэ ипхъэ-кlэр кьызэдгъэпэщынымкlэ, кредит Iэмалхэр зэрагъэужьынымкlэ, гущыlымэ цементымрэ хэмыту.

Кьалэхуэм Iэнатlэм Iэкъыгъэшхуэ щедгъэкlуэкlыжьын хуейщ. Урысей Федерацэм и Кьалэхуэхэ кодексым хабзэ ткlийхэр щегъэувэ кьалэхуэхэ Iэнатlэм. Абыхэм ящыщ щыщ республикэмрэ муниципальнэ кьыз1эгъэщынныгъэхэмрэ я щlыналъэ планхэр зэрызэтраухуэх тхьылъэр яIэн зэрыхуейр. А кьалэныр зэфlагъэщlынымк. ахьшэщхуэ текlуэдэнущ, абы кьыхэзыIуи республикэм и Правительствэм учреждэ кьыщтаг езыхэм я зэфlэкlым кьытlасэу кьалэхуэхуэ документацэхэр щагъэхъэзырklэ щlыпlэ самоуправленэм и органэм ахьшэкlэ ядэlэпыкъуным ятеухуауэ. Хуаутlыпщ финансхэр зэгъэзэхуэу кьейдэ пылъу кьагъэсэбэпынымрэ кьагъэхъэзэныщ хуейщ.

Хуэныгъэмрэ архитектурэмкlэ министерствэм кьэхъуэжьынымкlэ Iэнатlэм екьэлlа проектхэр щащlкlэ абыхэм кьалэхэмрэ, псом хуэмыдэу республикэм и кьалащхьэм, кьуажэхэмрэ я теплъэр зэрахьэжьынымкlэ и нэхъащlэ кьалэным хэтъэхъуныщ.

Кlэщlу жыпlэмэ, проект сметэ документацэхэм я фlагъыр кьэлэтынымк, ресурсхэр зэрагъэхъуэ технологиещlэхэмрэ гъуэжьыгъэм ирахьэлlэ иджыкlэрей пкъыгъэхэмрэ кьагъэсэбэпынымк, ухуэныгъэм текlуэдэ мылькуэ гъэмэщlэныр увын хуейщ Iэнатlэм мылькуэхэмрэ льщащlхэмрэ фейдэ пылъу кьызэрыщlагъэсэбэпым я лъабжьэу. Икlи мис абыхэм елыытауэ дэ Жуныгъэмрэ арфит ектуэм кьэгъэзэнымк. Ар «Урысейм и ипщэ лъэныкьуэ» федерал программэм щыщ Iыхьэу ягъэзащlэкlэрэ 2008 гъэм пащэнщ псы зэрырат, псырэ хуабэрэ зэрыкьэбграпщ Iэмэпсымэкэр егъэфlэкlуэным. Тырныауэ кьалэр хуабэкlэ кьызэрызэрагъэпэщщ щыкlэм эхъуэжьныгъэхэр хальхьэнущ. Абы щыкъэхуэу хуабэ кьэзыгъэ Iэмэпсымэ 8 щагъэувыну я мурадщ.

Экономикэ зэхущытыкlэ-гъэ реформэ щыным и Iэнатlэм кьалэн нэхъыщхьэу кьыщонэж псэупlэ фонд зэгъэзэнхэр, компаниехэм я унафащlэхэр, подр яд псэупlэ коммунальнэ организацэхэм ягъэзащlэ кьалэнхэр зэрызэхуагъэувыр и лъабжьэу Iуэхуэ зэпеуэ щыщlыкlэ кьызэгъэпэщыныр.

Тlэкlу дыкьыкlэрэхуами, дэ тлъэкlащ абы и лъэныкьуэкlэ интэкlэ дыкlуэт эну, псэупlэ кьызэхэм, узыщlапсэу мыхьэ-кьэ япыщlа Iуэхуэхэр зэфlэдгъэкlыным хуаунэт федерал мылькуэхэр республикэм кьыз1эрыхьэн папщlэ кьытхуэхэр щагъэхъэзэщlэ Iэнатlэм зиужьыныр. Мы зэманым уэхуэныгъэ индустрием и лъщагъэхэр кьызэрагъэсэбэпыр ику ягъуэ процент 60-кlэщ. Дэ ипхъэкlэр кьызэдгъэпэщынымкlэ, кредит Iэмалхэр зэрагъэужьынымкlэ, гущыlымэ цементымрэ хэмыту.

АПК-м хьэрычэтщlэ лэжьыгъэ мащlэм зыщегъэ ужьыным теухуауэ ирагъэкlуэжьы политикэм пащэн икlи зэрагъэубгъун хуейщ мэкьумэщ Iэнатlэм, кьыщалэжьыр зэращэ щыкlэр ирагъэфlакlуэр, мэкьумэщ кооперацэм зэрыщlэзыпхъэщ муниципальнэ фондэкр зэтраухуэрэ, кьащта щыхуэхэр кьагъэсэбэпырэ.

Абы кьыдэкlуэу цыхухэм я унэ зэхъуэкlыныр, щхьэхуэкъуэ хьэрычэтыщlэхэм республикэм и мэкьумэщ Iэнатlэм кьыщалэжьыр мы зэманым и кlэлъыплъ зэрыхуэхуам. Апхуэдэ зэхуэмыхьэхэр дымыгъэкlуэду Iэнатlэм и экономикэ зыужьныныгъэр и бюджетымрэ едгъэфlэкlуэжьын дэ тхуэзэфlэкlынухьэм. Абы кьыхэкlыу мэкьумэщ Iэнатlэм, псом хуэмыдэу у Iэщ гъэжьным, зегъэужьныныкlмкlэ дэ тегъэщlапlэ нэхъыщхьэ тщын хуейр абы зыужьыныкlмкlэ, мэкьумэщ абы кьыхалхьэным тезыгъэгушхуэн проектыфlэхэрщ, апхуэдэу производствэ кооперацэмрэ интеграцэмрэ я хьэмкlэ Iуэхущапlэ инхэмрэ курытхэмрэ зегъэужьынырщ.

Мэкьумэщ хозяйствэмрэ ерыскьыпхъэхэмкlэ минист ерствэм и ипэрей кьалэну кьызолытэ мэкьумэщ хозяйствэр технологие и лъныкьуэкlэ кьызэрызэгъэпэщащ иригъэфlэкlуэжьыр, энергием рэ нэтlэщlэ ресурсхэмрэ кьызэрагъэкlуэ Iэмалыфlдыдэщ республикэр энергие ресурсхэмкlэ кьызэгъэпэщыныр, ахэр нэхъ фейдэ пылъу кьагъэсэбэпынныр.

Республикэм и гъэсныпхъэ-энергетикэ комплексым зэзыиужьыныр и унэтlыныгъэ нэхъыщхьэхэр кьыщыгъэлъагъуащ «2008 - 2012 гъэхэм Кьэбэрдей-Балькъэр Республикэм гъэсныпхъэ-энергетикэ комплексым зэрызыщlухьыну концепцэм».

Мы гъэм мыхьэнэ ин дыдэ зиlэ кьалэну щыщщ Шlэрэзэн Ищхьэрэ ГЭС-х эр ужьныр зэфlэгъэкlыныр. Абы папщlэ Iуэхум кьыхеГъэлъхьэн икlи кьэдгъэлъурщlэн хуейщ капитальнэ хэлъхьэныгъэ сом меллард 1,5-рэ. Iупым и етlуанэ чэзур хьэзыр хьумэ, дэ электрокъарууэ зы илъэсым щыналъэм кьыщыдлэжьыр кВтч мелуан 650-м нэсыныр. Ар республикэм электроэнергиемрэ кьыщагъэсэбэпым и зэхуэдитщ.

Апхуэдэу щlэгъэпсынщlэн хуейщ гидроэлектростанцищыкlэхэр зухуэныр. Абы хуэдэ гъэзэ ящэ лъэбакьуэрэ ячэ кlэщ: Адыр-Су псым гидроэлектростанц, Адыл-Су псым ГЭС зыбжанэ щытращыкьыныр щыпlэхэр кьыхахащ, мы зэманым ягъэхъэзэныр зиужьыныр, псэ уплъэкlыныр, ныбгъэпсэхуным ипатын хуейт тхьылъэр.

Гъэсныпхъэ-энергетикэ комплексым епха кьалэн нэхъ гугъуэхэм ящыщщ Iуэхутхьэбзэхэм, псом хуэмыдэу кьагъэсэбэпа газым, пэкlуэр зэрамытыр. Ар кьыхокlа гъэсныпхъэр кьэзыгъэсэбэнхэм ужьуэ ящыщщ. Абы хуэдэ Iуэхуэ ящ лъэбакьуэрэ ячэ кlэщ: Адыр-Су псым гидроэлектростанц, Адыл-Су псым ГЭС зыбжанэ щытращыкьыныр щыпlэхэр кьыхахащ, мы зэманым ягъэхъэзэныр зиужьыныр, псэ уплъэкlыныр, ныбгъэпсэхуным ипатын хуейт тхьылъэр.

Хуэныгъэмрэ архитектурэмкlэ министерствэм кьэхъуэжьынымкlэ Iэнатlэм екьэлlа проектхэр щащlкlэ абыхэм кьалэхэмрэ, псом хуэмыдэу республикэм и кьалащхьэм, кьуажэхэмрэ я теплъэр зэрахьэжьынымкlэ и нэхъащlэ кьалэным хэтъэхъуныщ.

Кlэщlу жыпlэмэ, проект сметэ документацэхэм я фlагъыр кьэлэтынымк, ресурсхэр зэрагъэхъуэ технологиещlэхэмрэ гъуэжьыгъэм ирахьэлlэ иджыкlэрей пкъыгъэхэмрэ кьагъэсэбэпынымк, ухуэныгъэм текlуэдэ мылькуэ гъэмэщlэныр увын хуейщ Iэнатlэм мылькуэхэмрэ льщащlхэмрэ фейдэ пылъу кьызэрыщlагъэсэбэпым я лъабжьэу. Икlи мис абыхэм елыытауэ дэ Жуныгъэмрэ арфит ектуэм кьэгъэзэнымк. Ар «Урысейм и ипщэ лъэныкьуэ» федерал программэм щыщ Iыхьэу ягъэзащlэкlэрэ 2008 гъэм пащэнщ псы зэрырат, псырэ хуабэрэ зэрыкьэбграпщ Iэмэпсымэкэр егъэфlэкlуэным. Тырныауэ кьалэр хуабэкlэ кьызэрызэрагъэпэщщ щыкlэм эхъуэжьныгъэхэр хальхьэнущ. Абы щыкъэхуэу хуабэ кьэзыгъэ Iэмэпсымэ 8 щагъэувыну я мурадщ.

Экономикэ зэхущытыкlэ-гъэ реформэ щыным и Iэнатlэм кьалэн нэхъыщхьэу кьыщонэж псэупlэ фонд зэгъэзэнхэр, компаниехэм я унафащlэхэр, подр яд псэупlэ коммунальнэ организацэхэм ягъэзащlэ кьалэнхэр зэрызэхуагъэувыр и лъабжьэу Iуэхуэ зэпеуэ щыщlыкlэ кьызэгъэпэщыныр.

Тlэкlу дыкьыкlэрэхуами, дэ тлъэкlащ абы и лъэныкьуэкlэ интэкlэ дыкlуэт эну, псэупlэ кьызэхэм, узыщlапсэу мыхьэ-кьэ япыщlа Iуэхуэхэр зэфlэдгъэкlыным хуаунэт федерал мылькуэхэр республикэм кьыз1эрыхьэн папщlэ кьытхуэхэр щагъэхъэзэщlэ Iэнатlэм зиужьыныр. Мы зэманым уэхуэныгъэ индустрием и лъщагъэхэр кьызэрагъэсэбэпыр ику ягъуэ процент 60-кlэщ. Дэ ипхъэкlэр кьызэдгъэпэщынымкlэ, кредит Iэмалхэр зэрагъэужьынымкlэ, гущыlымэ цементымрэ хэмыту.

Кьалэхуэм Iэнатlэм Iэкъыгъэшхуэ щедгъэкlуэкlыжьын хуейщ. Урысей Федерацэм и Кьалэхуэхэ кодексым хабзэ ткlийхэр щегъэувэ кьалэхуэхэ Iэнатlэм. Абыхэм ящыщ щыщ республикэмрэ муниципальнэ кьыз1эгъэщынныгъэхэмрэ я щlыналъэ планхэр зэрызэтраухуэх тхьылъэр яIэн зэрыхуейр. А кьалэныр зэфlагъэщlынымк. ахьшэщхуэ текlуэдэнущ, абы кьыхэзыIуи республикэм и Правительствэм учреждэ кьыщтаг езыхэм я зэфlэкlым кьытlасэу кьалэхуэхуэ документацэхэр щагъэхъэзырklэ щlыпlэ самоуправленэм и органэм ахьшэкlэ ядэlэпыкъуным ятеухуауэ. Хуаутlыпщ финансхэр зэгъэзэхуэу кьейдэ пылъу кьагъэсэбэпынымрэ кьагъэхъэзэныщ хуейщ.

Хуэныгъэмрэ архитектурэмкlэ министерствэм кьэхъуэжьынымкlэ Iэнатlэм екьэлlа проектхэр щащlкlэ абыхэм кьалэхэмрэ, псом хуэмыдэу республикэм и кьалащхьэм, кьуажэхэмрэ я теплъэр зэрахьэжьынымкlэ и нэхъащlэ кьалэным хэтъэхъуныщ.

Кlэщlу жыпlэмэ, проект сметэ документацэхэм я фlагъыр кьэлэтынымк, ресурсхэр зэрагъэхъуэ технологиещlэхэмрэ гъуэжьыгъэм ирахьэлlэ иджыкlэрей пкъыгъэхэмрэ кьагъэсэбэпынымк, ухуэныгъэм текlуэдэ мылькуэ гъэмэщlэныр увын хуейщ Iэнатlэм мылькуэхэмрэ льщащlхэмрэ фейдэ пылъу кьызэрыщlагъэсэбэпым я лъабжьэу. Икlи мис абыхэм елыытауэ дэ Жуныгъэмрэ арфит ектуэм кьэгъэзэнымк. Ар «Урысейм и ипщэ лъэныкьуэ» федерал программэм щыщ Iыхьэу ягъэзащlэкlэрэ 2008 гъэм пащэнщ псы зэрырат, псырэ хуабэрэ зэрыкьэбграпщ Iэмэпсымэкэр егъэфlэкlуэным. Тырныауэ кьалэр хуабэкlэ кьызэрызэрагъэпэщщ щыкlэм эхъуэжьныгъэхэр хальхьэнущ. Абы щыкъэхуэу хуабэ кьэзыгъэ Iэмэпсымэ 8 щагъэувыну я мурадщ.

Ижь ильэсхэм жыджэру зеужь зешыз и Iэнатlэм. Телефон пыщlэныгъэ жылагъуэ псомк хуэдэу республикэм и бгы лъагэхэм, щlыпlэ пхыдзэхэм щыIэхэри яхэту. Мы гъэм электрическэ связым зегъэужьыным и унэтlыныгъэ нэхъыщхьэхэу щынэж кьаIэ, кьажэ АГС-хэр бжьыгъэкlэ тещlыхьаныр лэжьынымрэ зэрыгъэзэныр, апхуэдэу Интернетым нэхъ зыубгъуауэ зыпащlынымр. Мобильнэ связым и Iэнатlэм лэжьыгъэ щегъэкlуэн хуейщ абы нэхъыбэ кьызэщlибыдзэн, станциищlэхэр ягъэзащlэн, республикэм и щlыналъэ псомк мобильнэ связымкlэ щыхуащlэ Iуэхутхьэбзэхэм я фlагъыр щефlэжьын папщlэ.

Пощт связым и Iуэхущапlэхэр реконструкцэ щыным, Iэмэпсымэщlэхэмкlэ зэщlэзэзэдзным техуауэ лэжьыгъэхэм пыщэн, Бахьсэн, Тэрч, Дзэлыкъуэ районхэм пощт связым и кьудамэу 11 кьыщызэIуахын хуейщ.

Нэгъабэ Парламентым Зыщыхуэзгъэзам сэ кьыхэзгъэщат кьэрал мылькуэр зэрызэрахьэр кьанэ щымыIэу егъэфlэкlуэным техуауэ кьалэныр. Кьыхэзмыгъебдкьыныбын слъэкlыркъым блэкlа ильэсым мыбдеж щытыпкlэр щымащlэкlэ зэрыщефlэкlуэр. Республикэм и къэрал мылькуэр зэхъэжьынымкlэ и унэмеханизмэхэр зэрагъэзащlэ ящыщ. Абыхэм ящыщ щыщ кьызэрагъэсэбэпым кьыпэкlуэ Iуэхуэ зэрыщlагъэфlэкlуэр. Республикэм и къэрал мылькуэр приватизацэ зэрагъэщlыным и Iыхьэ кlэщlу ящыщ. Зыщlэзмыкъуэ льапэ хуабэу дэу гъуэгуэу километр 17,2-рэ, автомобиль зэрыкlыльмыжь 5 зэрагъэзэпэщыкlи, апхуэдэу Бахьсэн ихьапэм кьыгъэзыкlухь Прохладнэ - Iуащхьэмахуэ автомобиль гъуэгур федерал мылькуэм хэгъэхъэныным ящlэ Iуэхуэхэр зэфlагъэкlыныр хуейщ.

Правите льствэм, Транспортымкlэ, связымрэ гъуэгу хозяйствэмкlэ министерствэм зэхальхъэн хуейщ цыхуэхэр кьезыщlэ транспортым зэрыкьэрэхьэщхьыныр. Мы Iэнатlэм 2008 гъэм нэхъыщхьэу кьыщонэж: диспетчер унафэм и хабзэ закьуэм тету цыхуэхэр кьращlэкьыныр зэтеухуэнымр; автобуснэр зэрызрагъэгъуэт Iэмалхэр, абыхэм лизингкlэ тещlыхьаныр хэту, кьызэгъэзэпэщынымр; цыхуэхэр кьызэрыращэкlыжьынымкlэ Iуэхуэ зэрызэрыкьэнымкlэ стратегие зэрыщlэзыпхъэщ. Ар «Урысейм и ипщэ лъэныкьуэ» федерал программэм щыщ Iыхьэу ягъэзащlэкlэрэ 2008 гъэм пащэнщ псы зэрырат, псырэ хуабэрэ зэрыкьэбграпщ Iэмэпсымэкэр егъэфlэкlуэным. Тырныауэ кьалэр хуабэкlэ кьызэрызэрагъэпэщщ щыкlэм эхъуэжьныгъэхэр хальхьэнущ. Абы щыкъэхуэу хуабэ кьэзыгъэ Iэмэпсымэ 8 щагъэувыну я мурадщ.

Республикэм щагъэзащlэ гъуэгу гъуэгуэ транспортым зегъэужьыныкlмкlэ программэр. Цыхуэхэм нэхъ тыншыгъуэхэр яIэн папщlэ вагонхэр кьагъэзэщlэжьын, Налшык - Москва мафIэгу зэрызекlуэ плъэгъур ди республикэм щыпсэуэм я тыншыгъуэм тещlыхьаныр хуейщ. Нэхъ жыджэру елэжьыкlи х уейщ Солдатскэ - Тырныауэ гъуэгу гъуэгур уэхуэным теухуа инвестицэ проектыр пхыгъэкlынымк. Ари хагъэхъащlэ УФ-м и транспорт системэр егъэфlэкlуэныкlмкlэ программэм.

Ижь ильэсхэм жыджэру зеужь связым и Iэнатlэм. Телефон пыщlэныгъэ жылагъуэ псомк хуэдэу республикэм и бгы лъагэхэм, щlыпlэ пхыдзэхэм я зэщlыпхъэри яхэту. Мы гъэм электрическэ связым зегъэужьыныр и унэтlыныгъэ нэхъыщхьэхэу щынэж кьаIэ, кьажэ АГС-хэр бжьыгъэкlэ тещlыхьаныр лэжьынымрэ, апхуэдэу Интернетым нэхъ зыубгъуауэ зыпащlынымр. Мобильнэ связым и Iэнатlэм лэжьыгъэ щегъэкlуэн хуейщ абы нэхъыбэ кьызэщlибыдзэн, станциищlэхэр ягъэзащlэн, республикэм и щlыналъэ псомк мобильнэ связымкlэ щыхуащlэ Iуэхутхьэбзэхэм я фlагъыр щефlэжьын папщlэ.

Пощт связым и Iуэхущапlэхэр реконструкцэ щыным, Iэмэпсымэщlэхэмкlэ зэщlэзэзэдзным техуауэ лэжьыгъэхэм пыщэн, Бахьсэн, Тэрч, Дзэлыкъуэ районхэм пощт связым и кьудамэу 11 кьыщызэIуахын хуейщ.

Кьэрал мылькуэр зэхъэжьынымкlэ и унэмеханизмэхэр зэрагъэзащlэ ящыщ. Абыхэм ящыщ щыщ кьызэрагъэсэбэпыр кьыпэкlуэ Iуэхуэ зэрыщlагъэфlэкlуэр. Республикэм и къэрал мылькуэр зэхъэжьынымкlэ и унэмеханизмэхэр зэрагъэзащlэ ящыщ щыщ зэхъэжьынымкlэ Iуэхуэ зэрыщlагъэфlэкlуэр. Республикэм и Правительствэм муниципальнэ районхэм, кьалэ округхэм псомк я дежкlэ зыуэ щыт хабзэ игъэщlэн уэхуэ бджэнщlыщlэр зэратым техуауэу. Ар зэхъалъхьащ щыным и щытыкlэр зэхуэдэ хамэ унафэ щlэмыту кьызэрапщlыгъэр и лъабжьэ у. Мыхьэнэщхуэ яIэщ тральхьэ бжьэнщlыщlэр и чэзум икlи нэсу бюджетым хагъэхьэныр, кьатехуэ щыхуэхэр япшыныжьынымк.

Мылькуэр зыщlэлъу щыт республикэм и унафэм кьыщlэнэн хуейщ и стратегие сэбэп зыхэлъхэмрэ кьэралыр зыхуэныкlуэ щыхьэмрэ. Абы кьыхэкlыу Кьэралым мылькуэр зехьэнымкlэ, щы ресурсхэм-кlэ министерствэм нэхъ жыджэру иригъэкlуэкlын хуейщ щыр зейр зэхэгъэкlыным икlи Кьэбэрдей-Балькъэр Республикэм гъэмахуэ хуэпlэкэр и мылькуу щыпынымкlэ хуитныныгъэр тыныр.

Дэ ятп дыдэу дытехьащ зыкьрычэтыщlэ лэжьыгъэ мащlэм сыт и лъныкьуэкlи зегъэужьыныр и гъуэгум икlи абы дыкъытекlынукъым. Нобэ республикэм экономикэм мыхьэнэщхуэ зиlэ а Iэнатlэр кьэралым зэрыдиныгъынур техуауэ Iэмал зыбжанэ ди деж кьыщыдгъэкlуэн хуейщ.

Апхуэдэу жыджэру кьагъэсэбэпын хуейщ бюджет Iуэхущапlэхэм зэрфlах Iуэхутхьэбзэхэм я бюджетымрэ бюджетым щыщу кьагъэсэбэпыр кьыпэкlуэ Iуэхуэ зэрыщlагъэфlэкlуэр. Республикэм и бюджетым и къэрал мылькуэр зехьэнымкlэ, щы ресурсхэм-кlэ министерствэм мыхьэнэщхуэ зиlэ а Iэнатlэр кьэралым зэрыдиныгъынур техуауэ Iэмал зыбжанэ ди деж кьыщыдгъэкlуэн хуейщ.

Ауэ зэкlэ а псори мащlэщ. Урысейм и Президент Медведев Дмитрий Анатолий и кьуэм хуабжьу захуагъэ хэлъу кьыжьитхьебгъажьыкlащ хьэрычэтыщlэ лэжьыгъэ мащlэр лэжьыгъэм кьыпэкlуэр хэзыгъэкlыжьыным, бюджетым щыщу кьагъэсэбэпым кьыпэкlуэ фейдэр кьэзытынымк бюджет Iуэхущапlэхэр тезыгъэгушхуэ Iэмалхэр.

Мунципальнэ кьызэгъэпэщыныгъэхэм финанскlэ ядэlэпыкъуныкlэ республикэ фондым щыщ дотацэхэр зэратрагуашэ хабзэр игъэфlэкlыжьапlэ кьыз1эгъэщынныгъэхэм щыщ щыщ ахьшэ зыкlэлъхьэныкlэ я жыджэрагъыр кьэзыIэт Iуэхуэ уувыну. Абы социально-экономикэ зыужьныныгъэмкlэ мыхьэнэ ин дыдэ зиlэ кьалэн игъэщlэн хуейщ. Ижь ильэсхэм зыужьныныгъэмкlэ Iуэхуэ зэрыкlуэ лэжьыгъэ щегъэкlуэн хуейщ. Апхуэдэ кьалэнхэм кьахэзгъэхуэныр, хэщlыкlыр щыщ ахьшэ зыкlэлъхьэныкlэ я жыджэрагъыр кьэзыIэт Iуэхуэ уувыну. Абы щыщ щыщ ахьшэ зыкlэлъхьэныкlэ я жыджэрагъыр кьэзыIэт Iуэхуэ уувыну. Ижь ильэсхэм зыужьныныгъэмкlэ Iуэхуэ зэрыкlуэ лэжьыгъэ щегъэкlуэн хуейщ.

Бюджет политикэм и бюджет зэрыщlэзыпхъэщ ахьшэ зыкlэлъхьэныкlэ я жыджэрагъыр кьэзыIэт Iуэхуэ уувыну. Апхуэдэ кьалэнхэр зэшцхъэщlыкlыжьынымк, хэщlыкlыр щыщ ахьшэ зыкlэлъхьэныкlэ я жыджэрагъыр кьэзыIэт Iуэхуэ уувыну. Ижь ильэсхэм зыужьныныгъэмкlэ Iуэхуэ зэрыкlуэ лэжьыгъэ щегъэкlуэн хуейщ.

Республикэм щыщ щыщ ерыскьыпхъэ финанскlэ ядэlэпыкъуныкlэ республикэ фондым щыщ дотацэхэр зэрагъэужьынымкlэ, ах

Къалэныгъэхэм дагъэлъэпIагъэ

(КIэухыр. ПэщIэдзэр 1,2-нэ нап.).

Дызыхуэхьуэ ильэхъэм ятелъытагъэ къыгъэлъагъэ. Мыекономикэ, цIыхухэм я демографие политикэр егъэфIэкIуэныр. Демографие щытыкIэр егъэфIэкIуэным пыщIауэ республикэм щыгъэхьыхьауэ 2015-рэ лъэныкъуэ зэлъэныкъуэ программэ хэхар. А программэм ипкъ иткIэ ягъэзэщIэн хуейщ унэгъэ сабийхэмрэ дэнэгъэныкъуэхэрэ Iуэхугъэ куэд.

2008 гъэр Унагъуэм и ильэсу къыралым щагъэуващ. Абы пыщIауэ къэралым, жылагъуэм, бизнесым я кварэ псоригъэ зэщIагъэуIуэу унагъуэм и пщIэр къэIэтынымкI, ар дэнэгъыным, унагъуэ хабзэхэр гъэбыдэным елэжьын хуейщ. Апхуэдизу кварущхуэ екъэланыпхъэщ ин школ кIуэгъуэ мыхьуахэр зэкIуалIэ Iуэхущапхъэм зегъэужьыным, хэхъуэщхуэ зимыIэ унагъуэхэм я сабийхэр абыхъэ иратыныжмкI Iэмалхэр кьыззегъэпэщыным. А мурадым хуэунэтIауэ нэмабэ ящIэ гъэсэбэпэ Iэмалхэм ящыщ сабийхэр садхэм эрагъакIуэм папщIэ адэ-анэм ят уасэм щыщ Iыхьэ яхуэпшынынкIи. Иджы гъэбелджылыпхъэщ сабийхэр садхэм эрагъакIуэм папщIэ адэ-анэм ныхьыбэ дыдэу Iахьы ахъшэр зыхуэдизыр.

Нэхъ жыджэру, зэлэжьыпхъэхэм ящыщщ сабий зеиныжхэмрэ адэ-анэм я жьауэм щIымытыж сабийхэмрэ унагъуэхэм япIыжьын папщIэ эрырат щыкIэр егъэфIэкIуэныр. Абы папщIэ зыхуеиныр хабзэ лъабжьэхэр нэсу кьыззэрагъэпэщащ, сабийхэр зыпIыж унагъуэхэм иратын папщIэ ахъшэшхуэ хухахащ икIи ар трагъэкIуэднущ зэ тыгъуэу унагъуэм ям ядэIэпыкIуныкъ, ахъэдэу сабийр зэрэщыIэжьакъэм лэжьапIщ щыкIэу мазэ кьэс етыным. Дэ къыптIощытщ сабий зеиныжхэм я процент 80-м нэхъыбэ мыекъэ, мащIэр мы илъэсым къыриубыдэу унагъуэхэм щапIыжьныр кьызэдгъэпэщыну.

Демографие программэр гъэзэщIныкъмкI я къалэныгъэ кьыбгъэдохуэ зэушинагъэр хъунэмыкIэ Iэнатlэм. Анэхэм, сабий цIынэхэм ящыщу республикIэм щыIэхэм я Iокъатэм кьеГъэIэпхъуэ рэс публикэм и лъхуапIэ уэнэхэм кьащагъэсэжьэн технологиехэр егъэфIэкIуэн, Iущагъэ нэсзиIэ лэжьакIуэхэр гъэхъэзырыын зэрыхъуэр.

Зэрыщыту къапщтэмэ, медицинэ Iуэхутхъэбзэхэм я фагъыр кьэIэтыныр зэман гъунэгъуэм ирагъэкIуэдауэ кьыптIощыт Iуэху ящыкIэхъэхэм ящыщщ. Псом хуэмыдэу къыптIощыт Iуэху ящыкIэхъэхэм ящыщщ. Псом хуэмыдэу зэрэщIэтыгъуэ, ящыкIэ ящыщ инженер, техник IущагъэлIэхэр, Iущагъэ зэмыдлIэужьыгъуэхэм ирилажьэ рабочахэр егъэдажьэщ. Иджыпсту ящыкIэ мащIэр мы илъэсым къыриубыдэу унагъуэхэм щапIыжьныр кьызэдгъэпэщыну.

Демографие программэр гъэзэщIныкъмкI я къалэныгъэ кьыбгъэдохуэ зэушинагъэр хъунэмыкIэ Iэнатlэм. Анэхэм, сабий цIынэхэм ящыщу республикIэм щыIэхэм я Iокъатэм кьеГъэIэпхъуэ рэс публикэм и лъхуапIэ уэнэхэм кьащагъэсэжьэн технологиехэр егъэфIэкIуэн, Iущагъэ нэсзиIэ лэжьакIуэхэр гъэхъэзырыын зэрыхъуэр.

Зэрыщыту къапщтэмэ, медицинэ Iуэхутхъэбзэхэм я фагъыр кьэIэтыныр зэман гъунэгъуэм кьыптIощыт Iуэху ящыкIэхъэхэм ящыщщ. Псом хуэмыдэу къыптIощыт Iуэху ящыкIэхъэхэм я дуней текIуэныгъэм щIэныгъэ зэгъэужьыным ди политикэм и унэтIныгъэ нэхъыщхьэхэм ящыщу ЙокIуэкI. Мы зэманым гулыпIэ хэха хуэщIын хуейщ щIэныгъэ щIэныгъэ зэгъэужьыным. Гулыпитэ нэхъыбэ хуэщIын хуейщ щIэныгъэ зэгъэужьыным ирагъэкIуэдауэ ди лъэныкъуэ. Абы къыхэкIыу ди дежь щIэныгъэ зэгъэужьыным и лъабжьэ.

Мы гъэ зэфIэгъэкIын хуейщ щIалэгъуэуэ иджыдрей жылагъуэм хэгъэзэгъэныр, ахъшэ нэхъ жыджэру гъашIэм хэтныр, кьыдэкIуэтей щIэблэр республикэм и социальнэ-экономикэ зыужьныгъэр щIэныгъэ зыужьныгъэм пыщIауэ кьыдохьыныр, ар зэтекIуэнымкIэ, щIэныгъэ зэфIэкIыкIуэ зегъэужьыным, мамырыгъэр гъэбыдэным хуэунэтIыным. Апхуэдизу щIэныгъэ зэгъэужьыным и лъабжьэ.

Федеральнэ зэхущытыкIэхэр зэрагъэфIэкIуэм, полномочиехэр властым и кьудамэ щыхьэхуэхэм зэрытрагъуэщэм, кьэралым псом и Iуэхуэхэр дгъэщIыным тещIыхьауэ кьэуб кьалэныгъэ зэрагъэзащIэм хиубыдэу дэри, федерацэм и субъекту дызэрыщытым тещIыхьауэ, кьыдагащ япэм федеральнэ Iэнатlэм хуэхахуэ щытэ полномочие щыхьэгъэхэр. Абы кьыхэкIыу дэ ди кьаIэщIэ апхуэдэ полномочиехэр, я нэхъ мащIэ дыдэр арамэ, япэм федеральнэ Iэнатlэм зэрыщагъэзащIу щытам нэхъ я мынэхъ нкIэу гъэзэщIынэ кьыззэ дгъэпэщыну.

Властым и органэхэм ирагъэкIуэ Iэкъыбгъэхьэзыныгъуэ кьытIыр кьэIэтын ирадкIэ дэ кьыптIощыт рес-публикэм и властымрэ щIэпIэ самоуправленэм и органэхэм я кьабгъэдэхуэ полномочиехэр щратым дежь ахэр дгъэхьыжьынымкI текIуэдэну ахъшэр ирикъу ящ ящ ятIыщыжьыр. Дэ дыхэтIыкIыр ди кьалэнэ зэ муниципалитетхэм я пщэ дэтлъхьэну, ах зэрагъэзащIэн папщIэ зыхуеиныр ресурсхэмкIэ кьыззэдмыгъэзэнэ. Апхуэдэ кьэбгъэкъункIэ Iэмал иIэжьым.

Муниципалнэ щIынальэхэр Iуэхум нэхъ тегушхуэн, абыхэм ялогуныкъ кьыхахьи хэхъуэн Iэмал ирагъэкIуэн. Абы зэрыгъэзэщIыпIэ самоуправленэм и органхэм ирагъэкIуэкI лэжьыгъэ и фIагъыр кьэIэтыгъэ щIэныгъэ зэрыщытыр.

Абы кьыдэкIуэу жыIэпхъэщ кьэрал власт и Iэнатlэ псоми экономикэр зэтегъэувэ-жьыныкIэ, щIыхуэхэм я псэуIэ щIэныгъэ зэгъэужьыныкIэ комплекс проектэр пхъыбгъэкI щIынальэхэм я зэпеуэм и федеральнэ Iыхьэм. А проектыр зыхуэунэтIар кьыкIуэдыжьыгъэ и щIынальэ системэр кьэтхъыщIэрэщIэжьынырщ икIи ар и лъабжьэу, езыр щIыпсэу щIыпIэм емылыитауэ, дэтхэнэ зы щIыхьэм ягъэзащIэ Iуэхугъуэ щIыпIэ Iуэхутхъэбзэхэр кьигъэсэбэныныр кьызэгъэщIэныныр.

Егъэджэныгъэр кьэгъэщIэрэщIэжьынымкIэ комплекс планым дэ Iэмал хъарзынэхэр ящыкIэ ешащIэ IэнатlэхэмкIэ министерствэм кьабгъэдохуэ кьэралтелевидениэмрэ радиовещанэмрэ я мыльку техникэ лъабжьэр дяпэкIи ирагъэкIуэкIыжьынымкI, республикэм кьыщат телепрограммэхэм зэмэуэ щеплъ щIыпIэхэм зрагъэубгъэ ину. Б жыгъэхэм ятещIыхьа иджыдрей технологиехэр Iэнатlэхэм кьыщагъэсэбэныну, социальнэ мыхьэнэ зиIэ литературэр нэхъ купщафIэ ящыну, художественнэ и лъэныкъуэкIэ зэрыгъэщIэрэщIамрэ зэрытрадэ политграфие Iэмалхэмрэ ирагъэфIэкIуэну.

Дин Iэнатlэм хуэгъэзэ политикэм и мурад нэхъыщхьэу щытым хуейщ дин гъашIэм зэрыщыкIуэну хэмылъу икIи зэпIэзэрыту зегъэужьыныр, республикэм щыIэ жылагъуэ-политикэ зэпIэзэрытыныгъэр гъэбыдэныр. Дэ ди зэфIэкI псори хуэунэтIыпхъэщ гракъдан жылагъуэм и зэхэтыкI тэмэм кьыззэгъэпэщыным къэралми дин зэгухьанэныгъэхэм я зэфIэкIэхэр хуэзыгъэгъэнэн, ахэр нэхъ жыджэру гъашIэм хэтныр, кьыдэкIуэтей щIэблэр республикэм и социальнэ-экономикэ, жылагъуэ-политикэ, щэнхабзэ гъашIэм жыджэру хэшынкIыу кьыззэзыгъэпэщ кьэралми щIалэгъуэлэ политикэм и комплекс моделыр зэхэпхъэныр. Гулыпитэ хэха хуэщIынхъэщ иджыдрей программэхэрэ проектхэмрэ пкъыдыгъэкIыфIын, иджыдрей бзэмрэ технологиехэмрэ ящыгъуэзэ IущагъэлIэкIэр, нэгъуэщIу жыпIэмэ, щIалэгъуэлэм ядэпэжьэн иджыдрей социальнэ менеджерхэр гъэзэгъэныным.

Лъэныкъуэ и узышащагъэрэ зэхэщIыкIырэ егъэфIэкIуэным хуэунэтIа Iуэхуэшхэм ящыщу дэ кьыдолытэ гъэзэщIыным хуэунэтIа Iуэхуэшхэм я псэуIэ щIэныгъэ зэгъэужьыныкIэ комплекс проектэр пхъыбгъэкI щIынальэхэм я зэпеуэм и федеральнэ Iыхьэм. А проектыр зыхуэунэтIар кьыкIуэдыжьыгъэ и щIынальэ системэр кьэтхъыщIэрэщIэжьынырщ икIи ар и лъабжьэу, езыр щыпсэу щIыпIэм емылыитауэ, дэтхэнэ зы щIыхьэм ягъэзащIэ Iуэхугъуэ щIыпIэ Iуэхутхъэбзэхэр кьигъэсэбэныныр кьызэгъэщIэныныр.

Егъэджэныгъэр кьэгъэщIэрэщIэжьынымкI комплекс планым дэ Iэмал хъарзынэхэр ящыкIэ ешащIэ IэнатlэхэмкIэ министерствэм кьабгъэдохуэ кьэралтелевидениэмрэ радиовещанэмрэ я мыльку техникэ лъабжьэр дяпэкIи ирагъэкIуэкIыжьынымкI, республикэм кьыщат телепрограммэхэм зэмэуэ щеплъ щIыпIэхэм зрагъэубгъэ ину. Б жыгъэхэм ятещIыхьа иджыдрей технологиехэр Iэнатlэхэм кьыщагъэсэбэныну, социальнэ мыхьэнэ зиIэ литературэр нэхъ купщафIэ ящыну, художественнэ и лъэныкъуэкIэ зэрыгъэщIэрэщIамрэ зэрытрадэ политграфие Iэмалхэмрэ ирагъэфIэкIуэну.

А мурадхэр кьыдэхъулIэныр хэхауэ ельытагъ Гъэзэщ Iыкъуэкъ Iуэху ящыкIэ ящыщу, сыт хуэдэ Iэкъыбгъэрэ нэгъэсауэ гъэзэщIа зэрыхъуэ ельытащ зэмэ кIыхьым тещIыхьа кьалэнэхэр зэрызэрыкIынур.

Республикэм и гъэзэщIакIуэ властым и Iэнатlэ нэхъыщхьэр Гъэзэщ Iыкъуэкъ Iуэхугъэ ящыкIэ ящыщ. Абы кьыдэкIыу Iуэхугъэ нэхъ гурыIуэгъуэ уэбзыун, дэтхэнэ зы лэжьакIуэм ихъ жуэлыр кьызэтыкIуэн хуейщ. Мыбдеж дэк кьыщыIытапхъэщ кьащтэ унафэхэм я фIагъым кьызэдгъэуэ зэрэщIэзэщIым зэрыбгъэщIыхьэмэ хэпIыхьэм хуэзыгъэкIуэн хуейщ дин-политикэ экстремизмэр кьэмыгъэхьэуным, цIыхухэр тэмакъыкIыхьгъ яхэпIу гъэсэным, дин Iуэхугъэ зэныкъуэкъу кьэмыгъэхьэуным, дин зэгухьанэныгъэ ирагъэкIуэ Iэмалхэр.

Мы гъэм зэфIэгъэкIын хуейщ щIалэгъуэлэ иджыдрей жылагъуэм хэгъэзэгъэныр, ахэр нэхъ жыджэру гъашIэм хэтныр, кьыдэкIуэтей щIэблэр республикэм и социальнэ-экономикэ, жылагъуэ-политикэ, щэнхабзэ гъашIэм жыджэру кьыдохьыныр кьызэзыгъэпэщ кьэралми щIалэгъуэлэ политикэм и комплекс моделыр зэхэпхъэныр. Гулыпитэ хэха хуэщIынхъэщ иджыдрей программэхэрэ проектхэмрэ пкъыдыгъэкIыфIын, иджыдрей бзэмрэ технологиехэмрэ ящыгъуэзэ IущагъэлIэкIэр, нэгъуэщIу жыпIэмэ, щIалэгъуэлэм ядэпэжьэн иджыдрей социальнэ менеджерхэр гъэзэгъэныным.

Лъэныкъуэ и узышащагъэрэ зэхэщIыкIырэ егъэфIэкIуэным хуэунэтIа Iуэхуэшхэм ящыщу дэ кьыдолытэ гъэзэщIыным хуэунэтIа Iуэхуэшхэм я псэуIэ щIэныгъэ зэгъэужьыныкIэ комплекс проектэр зегъэужьыным, пщIэнэ ящыкIэ ешащIэ Iуэхугъэ щIыпIэ Iуэхутхъэбзэхэр хуэмыдэу, Iуэхугъэ щIыпIэ кьалэн зэпIэзэрытыныгъэ ирагъэкIуэ Iэмалхэр, Iуэхугъэ щIыпIэ Iуэхутхъэбзэхэр хуэмыдэу, щIыпIэ кьалэн зэпIэзэрытыныгъэ ирагъэкIуэ Iэмалхэр, щIыпIэ Iуэхугъэ щIыпIэ Iуэхутхъэбзэхэр кьигъэсэбэныныр кьызэгъэщIэныныр.

Егъэджэныгъэр кьэгъэщIэрэщIэжьынымкI комплекс планым дэ Iэмал хъарзынэхэр ящыкIэ ешащIэ IэнатlэхэмкIэ министерствэм кьабгъэдохуэ кьэралтелевидениэмрэ радиовещанэмрэ я мыльку техникэ лъабжьэр дяпэкIи ирагъэкIуэкIыжьынымкI, республикэм кьыщат телепрограммэхэм зэмэуэ щеплъ щIыпIэхэм зрагъэубгъэ ину. Б жыгъэхэм ятещIыхьа иджыдрей технологиехэр Iэнатlэхэм кьыщагъэсэбэныну, социальнэ мыхьэнэ зиIэ литературэр нэхъ купщафIэ ящыну, художественнэ и лъэныкъуэкIэ зэрыгъэщIэрэщIамрэ зэрытрадэ политграфие Iэмалхэмрэ ирагъэфIэкIуэну.

Дин Iэнатlэм хуэгъэзэ политикэм и мурад нэхъыщхьэу щытым хуейщ дин гъашIэм зэрыщыкIуэну хэмылъу икIи зэпIэзэрытыныгъэ гъэбыдэныр, республикэм щыIэ жылагъуэ-политикэ зэпIэзэрытыныгъэр гъэбыдэныр. Дэ ди зэфIэкI псори хуэунэтIыпхъэщ гракъдан жылагъуэм и зэхэтыкI тэмэм кьыззэгъэпэщыным къэралми дин зэгухьанэныгъэхэм я зэфIэкIэхэр хуэзыгъэкIуэн, ахэр нэхъ жыджэру гъашIэм хэтныр, кьыдэкIуэтей щIэблэр республикэм и социальнэ-экономикэ, жылагъуэ-политикэ, щэнхабзэ гъашIэм жыджэру кьыдохьыныр кьызэзыгъэпэщ кьэралми щIалэгъуэлэ политикэм и комплекс моделыр зэхэпхъэныр. Гулыпитэ хэха хуэщIынхъэщ иджыдрей программэхэрэ проектхэмрэ пкъыдыгъэкIыфIын, иджыдрей бзэмрэ технологиехэмрэ ящыгъуэзэ IущагъэлIэкIэр, нэгъуэщIу жыпIэмэ, щIалэгъуэлэм ядэпэжьэн иджыдрей социальнэ менеджерхэр гъэзэгъэныным.

Лъэныкъуэ и узышащагъэрэ зэхэщIыкIырэ егъэфIэкIуэным хуэунэтIа Iуэхуэшхэм ящыщу дэ кьыдолытэ гъэзэщIыным хуэунэтIа Iуэхуэшхэм я псэуIэ щIэныгъэ зэгъэужьыныкIэ комплекс проектэр зегъэужьыным, пщIэнэ ящыкIэ ешащIэ Iуэхугъэ щIыпIэ Iуэхутхъэбзэхэр хуэмыдэу, щIыпIэ кьалэн зэпIэзэрытыныгъэ ирагъэкIуэ Iэмалхэр, Iуэхугъэ щIыпIэ Iуэхутхъэбзэхэр кьигъэсэбэныныр кьызэгъэщIэныныр.

Абыхэм ящыщ ящыщ Iуэхугъэ щIыпIэ Iуэхутхъэбзэхэр кьигъэсэбэныныр кьызэгъэщIэныныр. Ар кьирикIуащ властым и кьудамэ, Iэнатlэ щыIэ лъэныкъуэхэм зэрахэуIэ-хэм, туризмэмрэ альпинизмэмрэ спорт джэгуIэхэм, спартакиадэхэм жыджэру зазэужьыныр, цIыхухэр физкультурэмрэ спортымрэ кьыхэшэныр кьызэдгъэпэщыну.

ПщIэ зыхуэсщI депутатхэ! Дэ ди нэгъуэщIкIэ Урысейр дуней псом щынэхъ пщIэ дыдэ кьэралныгъэхэм зэрахэуIэ-кьыр. Иужьрей илъэсхэм кьырубыдэгъуэ кьэралми, хэхауэ Къэбэрдей-Балъкъэрми я псэуIэм и политикэ, экономикэ, социальнэ Iэнатlэхэм щыIэ зэхуэдэныгъэ тэмэм зэрэщIоIкIэ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

Экономикэ | Политикэ

Махуэку

Кавказ Ищхъэрэ | Жылагъуэ Іуэху

Щэхур нахуэ къэхъуа?

Тенджызым Иджыпсту къэхъуат

ЕГЪОРОВ Андрей.
"Комсомольская правда".

Дагъыстаным кьеуалІэ Каспий тенджызым и Іуфэр хэт и дежкІи шынагъэншэу кьыз зэгъэнсыкІынкІэ шынагъуэу.

ІУФЭМ ПЭГЪУНЭГЪУ санаторэхэр, пансионатхэр, щалэгъуэгалэ, сабий лагерэхэр щыІэ щІыпІэ. Ауэ ахэр дахэдахэу хухэхъэзыфыкІым тэмэму зэрыпэжьэныж. Кьызыхуэтхэр гъэзэщІэгъуэлІкъым: зыгъэпсэкІыпІэ хэр, пляжхэр, кьеГъэлакІуэ станцхэр зыхуей хуэгъэзапхъэу араш. КьищынэмыщІауэ, милицэр гакьыу кІэлъыплІ-тыын хуейщ нэгуэгъэжьыныпІэхэм фадэ зэрыщащэ хабзэхэр гъэзэщІынкІэ кьызэгъэпца зэрыхъуа щыкІэм.

Псом хэмыдыгу зэкІэлъмыкІуэщ Мэхачкъалэ и Іэгъуэблагъэхэм щыІэ пляжхэр. Абыхэм я нэхъыбэм ящэкъым кьегъэлакІуэ станцхэр, щыпІэ-щыпІэкІэ щащэфадэ Іэрыщ Іэхэр. Щыапхэзгъэщ Іуэхур Дербент кьалэмэ. Мыбы и пляжхэм щыбгъэтынткъым жьауэпІэ, щыгъын гъэтыпІытыпІэ, тетІысхьапІэ хуэдэхэр.

Тенджыз Іуфэр яхуэзэрымыгъэгъуэ ягуэш, зыІэщІагъыдэ уней компаниехэм. Ауэ абыхэм ящыщ гуэрн бгъэтыжьыркъым ныкъуасанигъэхэр сэтей кьыщыхуКІэ, зэфІэгъэкІыпхэз Іуэхугъуэхэмкі Іэжьауэтакіуэхэр кьыщыптыхъуэхІэ.

Пэжщ. Дагъыстаным и Правительствэм зэхилъхьащ кьиІэпхъуКІыжьынт, Урысейм и кьалэ гуэрыщ зыщагъэзэнгъуэ щыпсэуэнт. Ауэ яхуэзэфІэкІынкъым. ЩыІэпІэ пхыдзэжьи ди щІыкъуэр гъэр щытщІауэ залымыгъэкІэщыдогъэпсэу. «Ди щІым щыщу зы Іэбжьыбгу хуэдизи фэттынкъым!» - яжьидоІэ кьэралІэзыныкъэхэм. Ар хакъусагъэ? Хьэуэ. Щхьэпсынщагъэщ. Сыт щхьэкІэ? КьэралІэ зэхуэкъусын, гъэбыдэн хуейщи. Кьэралыгъуэ лъэщращ демократие зэзыгъэгъуэтыфынрэ. Дз демократиеу кьытфэщІыр олигарх дыгъуэрабгъэхэм я тепщэгъуэрщ, «рынок» жьхуэгъэри монополиет-гъэпщІакІуэхэм я быдапІэхэрщ. Кьэралралъ беижь зэуапІынигъэншэхэм я Іэхэр «яхуэзыгъэкІэщІыфынур», кьадыгъуаэхэр кьатезыыхэ жьыфынур, яхуэфащэ тезырхэмкІи «яхуэгъпсэфынур».

Ауэ кьэралым нэгъуэщІ Іуэхуэхэр зэрихъэкІмэ, демократхэр, псоми ялъагъуу, дыгъуэкІуэ мэхъу, псалъэ дахэхэр кьаІуриІъэлъу. ЦІыкубэр тепльэ хуэркъым апхуэдэ «демократием».

- «Кьэралыр и пІэм иуджыкІыу» щыщыгъуэ жьыхуаІэ лъэхъэнэм кьигъэзэжамэ, куэдым нэхъ кьащтэнут.

А лъэхъэнэми дыщыщІыгъуэн щыІэкъым. Дэ кьыдгурымыІуэр ящыщ: реформа къэжьыр кьэралыр зэхэкъутэнракъым, атІэ щІыкуэфэм я ГъащІэр, я псэукІэр егъэфІэкІуэнырщ. Сыткі хуэей реформэ, уи ахъшэр уи экономикэм хэпльхьэн щхьэкІэ? Кьэуэкъыжьхэу уимыІэмэ, зыхэпщІэн хуейщ Іыгъыкіуэхэр жуэпым зэрыпІапІэхэр. Іулъхьэшхэм уи фІэщу уебэныну ухуеймэ, абыхэм ящыщ гуэрхэр лъхъэуэщым бгъэкІыгапхъэщ.

Хьэдэгъуэдахэщ мыри. Ди буржуазиер - мыпкъуэщу зыбгъэдпхъэр - нэхъыбэу зыщІпсэур, зыщІщащэур, зыщІлІэжьыныгъэхэр Урысейракъым, хамэ кьэралрэхэр. Ари икъукІэ сызыгъэпІейтей, сызэгъэзыгъэп Іуэхущ.

- ЯпэкІэ дыплъэмэ, Урысейр тэмэму зыгъэпсэуфын, езыгъэфІэкІуэфын кьэрыщІэу плъагъурэ?

- Солъагъу. Ар - щІалэгъуалэщ. Согугъэ нобэрей ныбжьыщІэхэр илъэсипщІ-ныкъуитІу нэхъ дэмыкІыу Урысейм и гъэчыл нэсу кьэуныну, абыхэм я фІыщІкІэ ди кьэралыр адрейхэм, пэрытхэм, зызыужьахэм, яхьыхьэу икІи ящІкъэщыкІыжьыну. Ар кьэхъун папщІэ дызыхуейр куэдыщэкьым - тэмэму дылажьэныщ, захуагъэм, демократиер нэсым и хабзэхэм дытету дыпсэуныщ.

ЩІэныгъэ

Капитанэ и "лъэмыжь щыкІымі тельт, офицерэхэр - я пашхэм щІэпт; и Іэнатіэм пэрыст мыбзуэж радистри - арат, даун, дзІэпІыкъуэгъу щІэпъэІуу, "SOSI-р зыгъэІуар. Палубэм тепІт кхъуэным ицу къыздрашэкІыу щыта хьэпІащэшхуэри, и дзэлыфэр ПІауэ, зыгуэрым ебэным ещхьу. ХьэзэпІхэм я нэгум ящыщІрт гуІэгуэу гъунапкъэншэ, ауэ зыным дыркъуэ тельтэкъым. Пиратхэр кьатеуауи пхужьІэнутэкьым: хьэпшыпІхэм, ерыскъыпхъэхэм зыри еІуСатэкъым.

Апхуэдэ кьэхъуГъэ гукъутэхэм я хьыбар Іэджэ щІауэтэ мы дунейм.

Къэбгъэлъагъуэмэ, хуэ Хуэмым 1955 гъэм кьэщагъуэтащ "МВ Элитэі американ кхъуьхыр, зы цІыхуи имысыжу, хъугъуэфІыгъуэу ильхэхэм зыГъуэри хэмыІабауэ. Ильэситу дакІри, апхуэдэ дыдар къащыщІащ британ кхъухьитІым, Атлантикэ хьам тету кьагъуэтыжахэм. 1970 гъэм инджылыз хьэпІъэвщэ кхъухьщІхуэ "МитонІ-м иса командэр пІъэуэжьнщэу бзэхащ. 1973 гъэм Норвегием и "Аннэі бдзэжьеящэ кхъухьыр кьагъуэтыжащ, нэщІыбзэ хьуауэ.

Сыт зи гугъу тщІа къэхъуГъэхэм я щхьэусыгъэгъэ? Куэдыр зыгъэпІейтей а упщІэм нобэр ящыдэсым жэуап зэІуэз игъуэтакъым. Ауэ хуэбгъэфащэ хьунущ а щэхур мыгувэу нахуэ кьэхъуну. Зи гугъу тщІыр гидрофизик Шуейкин Владимир и кьэхъуГъэ ныгъэрщ. ЩІэныгъэлым гу лъитащ водород зэрыт щаврыр (зондыр) уи тхьэкІумэм пэгъэнгъу зэрыпщІу, уи щхьэр ямылейуэ зэрыузым, ІубгъэкІуэжмэ, лажьэншэ узэрыхъужьым. КьызэрыщІэкІымкІэ, хьм е тенджызым щызеІуэ борэнхэм кьагъэхьу цІыхуи и дежкІэ зэранигъэшхуэ зыхэІэ, ди тхьэкІумэхэм зэхамых макъ шыкІагъуэхэр. Ахэр нэхъ лъэщ (герци 7 хуэдизэ) зэрыхъуу, цІыхуэхэр малІэ. А кьару шыкІагъуэм "тенджызым и макъ"-кІэ іоджа.

Къэхутэныгъэ хуэдым белджылы кьащІащ "тенджызым и макъыр кьаІэрыщІэуэу, цІыхуэхэри псэуцІыхьэхэри гуэзэгъэуэн зэрыщІэуІыбыдэр, хьэжэн хьажэ зэрыхьэр, гужьеІуэ кхъухьэхэм кьыІэрелъэр.

Кьхъухьэм и цІыхуэхэр мэбзэк ИкІыбрей ильэсхэмэ. Ауэ а псори "тенджызым и макъымі Іэщ Іэкіуадэу пхужьІэнукъым, нэгъэущІ щхьэусыгъуэхэри куэд хуэщІ. Псалъэм папщІэ, хьэжэн, тенджызхэм зэи хуэмыдэжу щ ы б г ъ у а щ хъунщІакІуэхэр, "пиратІ жьхуэІакъэр. Борэнхэм хуэмыхьэзыру, кхъухь тІасхьэхэм ису ежьэ Іэпхъэшапхъуэхэри, дуненепхъ къэзыкІухьхэри мащІэкъым.

Шынагъуэншагъэ

Къалэн нэхъыщхьэр

Каспий тенджызым и Іуфэр хэт и дежкІи шынагъэншэу кьызэгъэпэщІынымі, псым зыщІызыгъэпсыкІэхэм я гъащІэр хъумэным пыщІауэ гъэкьыпхъэхэр. Ауэ а дэфэр хэм, ди жагъуэ дахьуну, мы хьэнэшхуэ яІэу пхужьІэнукъым. Сыт щхьэкІэ? Абыхэм зыкІи яфІэлыкІырхъым кьуэды зыІетлъхьэпхъэхэр. ЗыгъэпсэжуІэхэр зыхуей хуэзымыгъаэхэм, зэрыкаблъэщи, ягъэзыр тКІий зэи траЛъхьэрхъым. Абы фы кьрикІуэрхъым.

Ильэс хъэс тенджызым етхьэлъэ щІыхуищ хуэдиз. Абыхэм я нэхъыбэр сабиищ. А мыгугъэрэм и щхьэусыгъуэхэм ущегупсыскІэ, кьыбгуроІуэ ахэр псори емыгугъэныгъэм кьиІэрыхъэкІыр.

Дагъыстаныр щІохъэпсэ турист кІуэпІэ хъуну. Абы папщІэ зыхуеину псори ипІэжьафыщІ. Ауэ, щхьэкІэ мыльпу, япэ иригъэщІыпхъэр щІыхухъэм я щынагъэншагъэр фэрыщІыгъэншэу кьызэгъэпсэщынщІ.

ШМОНИН Андрей.
«Северный Кавказ».

ВЕЛЛЕР Михаил:

ЗэманыщІэм и щыфэлІыфэ хэр

«Урысейм и къарур - щІалэгъуалэрщ»

ТхакІуэ цІэрыІуэ Веллер Михаил и ныбжьыр илъэс хъщІ ирикъуащ. Абы йпсалъэ «Аргументы и факты» газетым и корреспондент Шигаревэ Юлие.

- Сэ кьыІэзэфІэщІымкІэ, ми зэманым ди къэралым къельхьхъуэ лІыхъужь нэсхэр, хакупсэхэр, уи дзыхь зэбгъэзэхунуХэр. Апхуэдэхэр диІэу пІэрэ?

- ДимыІэми, къэтлъхьхъуэн хуейщ. ЛІыхъужь нэсхэр, хэткІи гъуэзэфІхэр цІыхубэр фІыкІм уеузыджэщ, къэралыр яІэкІэ зыгъэпІъэщ, зыгъэкІуэтащ. Ахэр димыІэу хъункъым. Ауэ дэнэ кьыздитхьынур? ЦІыху цІыкІухэм кьахэдгъуэтэфыну? Хьэуэ, сыт щхьэкІэ? Ахэр дапщэщи мэпІащІэ, тІасхьапІэ зи хуэщІ, гуэныхьщІ. ЛІыхъужь нэсхэр нэхъ кьыщыптыхьхъуэхэр, сэ кьыІэрыгугъуэмкІэ, тхакІуэхэм я Іодажьэщхьі Іэ нэхъыфІхэрщ. Псалъэм папщІэ, «Майор Звягинын кьыкІуэхахэр» зыфІэсщэ тхылъыщІ. Абы дигъэлъагъу лІы хьарзынэр (Звягинын) фэрыщІыгъэ зыхэмылъщ, зи гурыльхэр нахуэу зыІуэтэфщ, дапщэщи фІы зылэжьыфщ. АрагъэнщІ телевидеэм щІапхъэтари. Ауэ, ди жагъуэ зэрыхъунщи, телевидеэм нэхъ кьещтэ и фильмхэр зэрыхьэрийкхэмкІэ, кьэхьалъэкІэ, лъыгъажэ зэрыжьэ «игъэзэжнэр». АхэрахъыкІи щІыхуэр мы зэманым нэхъ зыгъэпІейтейр, дзэныхэхыр, зэгупсысыр.

- Телевиденэр, дауи, кьаруушхуэщ. Ар ди къэралым тэмэму кьыхуэгъэсэбэпу кьыщІэкІынкъым. Е кьигъэсэбэпыну хуэмеиуэ пІэрэ?

- Іуэхур зыІетыр мыращ. Ди къэралым кьыпэщІыт кьалэн псоми я нэхъыщхьэ дыдэу кьыпльытэр бизнесыщ. Ар щыуагъэшхуэщ. Бизнесыр зезыГъакІуэхэм я мурад псори зэгъэхъуІэ кьуэдыжьыкІэ, ябэщІыжьынкъым цІыхуэхэм зыкІи зэрахуэмейр. «ФыкІуэ, зевгъэхь нэгъэущІ щІыпІэхэм, е фыкъэтхуэлажьэ лІыщІэу е уиэлуту», - жалэнщ. Ахэр хуеижьнукъым Урысейми. Нэхъ тэмэму жьыСІэнщІ, зыхуеинур щІыхэнэ хъугъуэгъэ зэрыщІэкІ, хьэжэн, тенджызхэм зэи хуэмыдэжу щ ы б г ъ у а щ хъунщІакІуэхэр, "пиратІ жьхуэІакъэр. Борэнхэм хуэмыхьэзыру, кхъухь тІасхьэхэм ису ежьэ Іэпхъэшапхъуэхэри, дуненепхъ къэзыкІухьхэри мащІэкъым.

ЕГОРОВ Андрей.
"Комсомольская правда".

ЩІэныгъэ

Хэхьбар кІэщІхэр

Юпитерыр къэуэну?

Юпитерыр планетэ «сабиру» илъэсищ Іэджэнэ къабгъэгурыкІуащ. Ауэ мы зэманым абы гъэщІэгъэнэу зи хьэузэщ; и щІыпм Іэпапі пІлъыжьитІ кьыт екутащ, дзтхэнэри Щым нэхъэрэ зыкъомкІэ нэхъ инч. Юпитерым и спутникым Европэ лъэныкъуэкІэ зигъэзащІ, и хьапІэм и полюсхэр здщыІар нобэ экватор хуэхьуащ.

А псори дауэ кьызэрыгъэрыІуэнур? ЩІэныгъэлІхэм хуагъэфащэу Юпитерым и кІуэщІым термоядернэ реакцэ щекІуэкІыу, абы и зэранкІэ мы планетэр кьауэу, цІыкІу-цІыкІуу зэхэщэщкІи хьуну? Ар икъукІэ дызыхуэмейщ, щым и «бын» псори дыдэкІуэдынкІэ шынагъуэ щІэщи.

«Аргументы и факты».

Гитлер и «Мерседесыр»

Непалым и пащтыхь Гъянендрэ зигъэпэщкІуащ, и кьулеигъэ нэхъыщхьэу кьиІытэхэр зыдрихьэжьэри. Ауэ пащтыхьым и уардэнэм къэпщІэнэзыгъэхэр щезыгъэжІуэ комиссэм кьихутащ хьэмарІэхэм ящыщ зым «Мерседес-Бенц» автомашинэр щІэту. Бенджьыпі кьиІэращІамкІэ, а автомашинэр 1 интер и тыгъэщ, абыкІэ Гъянендрэ и адэзшэу Трибхуван кьиІуэ упсауэ щытащ 1939 гъэм. Комиссэм и унафэмкІэ автомашинэр дяпэкІэ щахъумэнущ пащтыхьым ейуэ щІыгъуэ уарджунэм кьыщІэзІуахьну мурадэ.

«Известия».

ИкІэм-икІэжьым

Новгород Ищхъэрэм дзэ Санкин Сергей, и щхьэгъусэм эрыфІэнам кьыкъжьІыу, милицэм и лэжьакІуэхэм яубыдри, гущІэгъэнщагъэ ин хэлъу яубрэжьыат, ныкъуэдыкІу я ящІат. Лей кьиІэзэрытехьар мысэхэм яхуимыгъэгъэнну нурад быдэ ящІри, зэман куэдкІэ (илъэсийкІэ!) ныкъуэкъуащ Санкинир. ИкІэм-икІэжьым, абы и кІэнир кьиКІащ: Сормовэ район судым унафэ ящІащ милицэм и сержант «ПхъашІэхэ» Агеев Дмитрийрэ Гуганов Алексейрэ ирилъэсищэ ныкъуэкІэ лъхъэущым исын хуейуэ, Новгород Ищхъэрэ областым Финансэхэмкі и министерствэр (аращ къэралІэнжьажьІэ и ІуэхущІафэхэр зыхуэдэмкІэ жэуапТакІуэр) Санкиным сом мелуанищрэ мин 324-кІэ, и уэшынагъэр зэфІигъуэзэжьыкІэ, дзэпсыныкъуэ, зыкъомкІэ, щІыпІэ тщІы хъунукъым. Хамэ къэралхэм кьыштышыр Іэшьыб тщІы хъунукъым. Ди гъавэр тхуриКъуныкъым. Хамэ къэралхэм ящыщ зым «Мерседес-Бенц» автомашинэр щІэту. Бенджьыпі кьиІэращІамкІэ, а автомашинэр 1 интер и тыгъэщ, абыкІэ Гъянендрэ и адэзшэу Трибхуван кьиІуэ упсауэ щытащ 1939 гъэм. Комиссэм и унафэмкІэ автомашинэр дяпэкІэ щахъумэнущ пащтыхьым еІуэ щІыгъуэ уарджунэм кьыщІэзІуахьну мурадэ.

«Известия».

Инджылыз

«Манчестер Юнайтед» стадионым и дыхьэпІэм деж щагъэзащІ жэзым кьыхэщІыкІа мы фэеплъ къарзынэр, индивидуал футболист гъуэзэджэхэр Бест *(ди гъэжьем)*, **Лоу Денис, Чарльтон Бобби сымэ ди нэгу кьыщІэзыгъэзэнэр.**

Фэеплъыр къыдэІуахат 2005 гъэм, Европэм и клуб нэхъыфІхэм *(чемпионэхм)* **я зэхьэзэхуэм «Манчестер Юнайтед» командэр зэрыщІэкІыгъэр илъэс 40 зэпырикъуам и щІыхькІэ.**

«Эхо планеты» журналым къитхыжащ.

Къэхутэныгъэхэр

Белымрэ хьэмфІанэмрэ дывгъэгъэлажьэ

ЕГЪОРОВ Андрей, ДОНСКИХ Екатеринэ, КУДР ЯШОВ Константин. *«Аргументы и факты».*

НапэкІуэцІыр зыгъэжьэрар ТХЬЭМОКІУЭ Барэсбиищ.